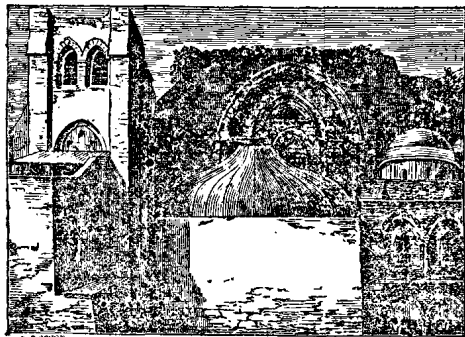

ԱՄՍԱԳԻՐ

ԸՉԳԼՅԻՆ, ԲԵՆԵՍԻՐԵԱՆ, ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ
ԵՒ ՔԵՂԵԲԵԿԱՆ

ՀՈՐՈՐԻ ՏԱՐԻ
ՀԻՂԱՆ ՍԻՆՍԵՆՑ

ՅԵՐՈՒՍԱԼԻՄ

Ի ՏԳԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՑ ԵԱԿՈՎԷԵԱՆՑ

1869

ԱՆՈՒԱՆՔԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱՑ

ՐԱԶ. Տ. Տ. ԵՍԵՅԻ Սրբազան Պատրիարք (Յ օրի):
ԳԵՐ. Կաթողիկոս Աթոռակապտան Աւագ Լուսարար
• Զակար Աթոռակապտան (2 օրի):

ԱԼԷԿՍԱՆԴՐԱԳՈԼ

Տէր Եսայի **աւագ քահանայ կոստանեանց :**

ሠጊት ቶህሠኒ ጉባኑ

Վարդանան Բախտեօր Զաւորս աղա :
 Զարգիւեան Կարապետ աղա :
 Նախան Զիվանի Գրիգորեան :
 Ճէփանբընեան Գառնիկ աղա :
 Եանդրեան Սաւաթոր աղա :
 Սէֆերեան Բախտեօր Պօղոս էֆենտի :

U.S.I.-R

Ք.Հ.ՅՈՒՆԵՍԿՈ Վարդգիս ասում Արամյակը 981 :

USUBULGULF

Էդիտեան Բնագիտական աղետ -
Թատարական մահաբեր խաչապատու աղետ և
Կորիւնեան մահաբեր Սահակ աղետ :

ԱՖԻՕՆ ԳԱՐԱՀԱՏԱՐ

Վարդգէսէանն 3-թիւ տղա աղաւ և

ԲԵՐԻՆ

Աճեանս Միգրալ աղա :
Բարսեանս մաշտոսի Մամոս աղա Մարապիլիքի :
Գալշեմը Զոփակեան Գրիգոր աղա :
Իսլանեան Գերգ աղա :
Եկրանեաց իգեպոյ Սեդոս աղա Մարապիլիքի :
Երուսեան Մկրտիչ Կարսիլիքի :
Հալիբիլիքեան մաշտոսի Սառաւամաշոյր յ աղա :
Սալուրիկիլեան մաշտոսի Կարապիլ աղա Մարապիլիքի :
Տէր Խաչատուրեան մաշտոսի Մարգիտ աղա :
Տէր Կարապետեան Մարգիտ աղա Յամիկիլիքի :
Տէր Մարգարտեան մաշտոսի Նիկողոս աղա :
Տէր Մաշալեան մաշտոսի Զեֆանիէ Էփեսոսի :
Տիւրքանաւոյ Զոփակեան Եփեսոսի :

ቀረጽ ፩

Այս, Յանքու լադուանդուտ տէր Աւետիքեանն :

ԴԱԲԱՍԳՈՍ

Ի չի՞՞ր. Բառնաբանս փարցաբանս տեսա՞ք ։
 Վերնափածկունն Յարդը վարձաբանս ։
 Վանասևաճի Գեղտը աղտը Ընկնի՞ն ։
 Թճարկաբանն թոյտն աղտն ։
 Դռասնառնիք Ի նիկրու՞թ իմն ։
 Ի խուճեման Ի արտաբանս աղտն Տիգրանտի Բաշի՞ն ։
 Գիտնաբանն Գաղտնիքն աղտն Սաշիկ լայն ։

L7-9500

Լ՛իմանապատիւ Միքայէլ Վարդապետ :
 " Կարապետ Վարդապետ :
 Ընդամենը յանձնարեալ 4 էմբլոն ծիրորք Պօստիքի :

Լազարյով Սիմեոն ազա Զմեռանայի :
 Կարապետեան Պօլոս Էֆենտի :
 Մարտիրոս ազա Անյի :
 Բաիդա ազա Մոսրատեան :
 Դուէր իրդեանեան Վարդապետի :
 Սիֆապէճեան Գեորգ Պէյ :
 Ռազմանիկտայի Բովանանեա ազա Բալեմիեան :

ԵԲԶԿԱՅ

Քիւրաք օղլուեան ժահտեօի Գրիգոր աղա :

ԵՐՈՒՍԱՂԱԿ

[illegible]

Սարկաւադ Սահակ Պօլեւցի :
Մաքսուտ դամասկայի աշակերտ ժառանգաւորաց
դպրոցի :

Բրտաթոյ Հիւստոնտա Պ. Պետերճանն :
Մալապետն Բաղալ Եակոբ աղա (2 օրինակ) :
Խաչատուրեան Եակոբ աղա :
Մալմաճեան Կարապետ աղա :

ቴጉቴህተሢ

Գալստատարի մահանոսի Գրիգոր աղա Ակնյի :
 Լուսառքական ընկերության :
 Լուսառք : ընկե : գիշերային ռաամոդք :
 Պատմաման մահանոսի Պարտատար աղա :

ԵՐԵՒԱՆ

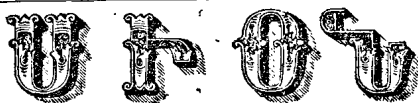
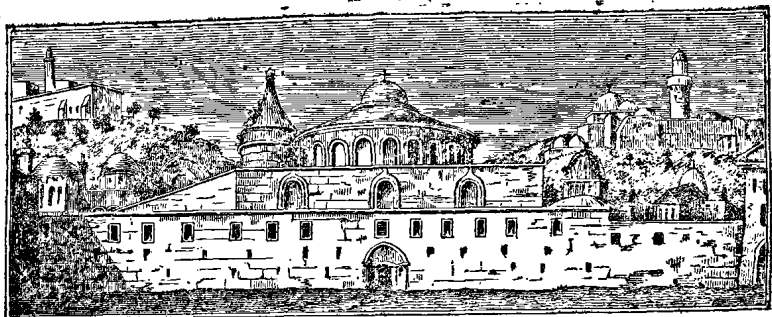
Տէր Անտօն Աւագ քահանայ Զ/ն՝ Նախ/Ընդանում :
Տէր Բովսէփ քահանայ Սէ/լիւանց :
Քերթմով մահաւոյ էլ իրարար աղա :

ከተቀበላቸው

Լևաջնորդ Եւդոկիայ արժ. Յակոբ վարդապետ, Չամբրէթեան Գրիգոր աղայ :

ዲሞክራሲያዊ

Վաղանձան Ստեփան ապու :
 Եղապետն մահանալ Զառիբ ապու :
 Մ. Էջերեանն Յաջատուր արու :
 Սրբուհուհուն Զառիբ ապու :
 Մեղրուպան վաղձարուն :
 Չեմնձանն Բազուդ ապու :
 Չինիկիբան Գրիգոր ապու :
 Չիֆնձան Զառիբ ապու :
 Քաջապարտան Ղուկաս ապու :
 Քաջապարտան Քաղտուտար ապու :
 Սաւարունանց Զմիւն ապու :

ՀԱՐՐՈՂԻ ՏԱՐԻ
ԹԻՒ 9.

Ա. Մ Ս Ա. Գ Ի Ր

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30.
1869.

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂՄՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՏԱՂԱԶԱՓՈՒԹԵԱՆ

Եթե մի ամենամեծ թերութիւն կայ մեր ազգային ներկայ գրական լեզուի մէջ՝ բառերու անորոշ և խառն նշանակութեամբ կիրառութիւնն է։ Հասանգամ կրտսններ որ Բանաստեղծութիւն, Վերջութիւն, Վ խառնաստեղծութիւն և այլ բառեր նոյնանշան կերպիւ գործ կը դրուին։ Հասանգամ կրտսններ նոյնպէս որ Վարդութիւն, Վրայանութիւն, Վրագիրութիւն, Բանասիրութիւն, և այլ սոյնպիսի բառեր անխափր իրար, տեղ կը փոխանակեն։ Այսպէս են անթիւ ու անհամար բառեր որոնք յայտնի են անշուշտ ազգային բանաստեղծութեան և։

Որչափ փոփոքել կը լինէր, եթէ մեր գրագէտները խորին մտազրու-

թիւն դարձնէին այս պակասութեան վրայ, եւ ջանային բառերու յարմար և իսկական նշանակութեամբ կիրառութիւնը հանրացնել շարադրութեան մէջ, որ լեզուի վայելչութեան գլխաւոր զարդն է և կազմակերպութեան սրտոշնչաւոր և իրական գեղեցկութիւնը։

Բառերու անատոյգ և բաղմամբով կիրառութեան ստիպումը պարտք կը համարինք յայտնել ընթերցողաց ոգի մեր ներկայ յոգնածոյն մէջ Բանաստեղծութիւն բառը գործ պիտի գնենք գաղղիոսի թեթի (Poésie) բառի նշանակութեամբ, իսկ Տարալստեղծութիւն որոնաւոր բառի նշանակութեամբ, որով և տիրի պարզէնք որ ոչ ամէն

բանաստեղծութիւնն ստանաւ որէ կամ
ստաղադարութիւն, և ոչ ամեն տառնա-
ւոր՝ բանաստեղծութիւն է։ Կտորոզ է
լինիլ բանաստեղծութիւն առանց ու-
տանաւորական չափաբանութեան, կա-
րող են լինիլ ոտանաւորներ կամ յան-
գաւոր ստաղադարութիւններ առանց
բանաստեղծութեան նշող կրեւրու ի-
րենց վրայ։ Պորզէնք ուրեմն այս տար-
բերութիւնը ընդարձակ նկատողու-
թեամբ, որ ամենուի նասկանալի լինի։

Բանաստեղծութիւնը, այս բովան-
դակ մարդկային կենաց կախարդիչ զօ-
րութիւնը, իւր աղբիւրը մեր հոգւոյն
մէջ ունի և այն տեղէն կը ծաւալի
աշխարհիս ամեն առարկայից վրայ,
որոնց նոր գոյութիւն կուտայ և կը
կերպարանափոխէ։ Վիտութիւնը մեր
միտքը առարկաներուն կը հնազան-
դեցնէ։ Իսկ բանաստեղծութիւնը՝ ա-
ռարկայքը մեզ կը հնազանդեցնէ, մեզ
կը համակերպէ և մեզ կը նմանեցնէ,
այսինքն առարկայքը նոյնը կը լինին
ինչ որ մենք ենք։ Կտորոզ ենք ասել որ
գաղափարները մեր անուշադիտի և ան-
վերնասելի սեպհականութիւնքն են, սա-
կոյն գաղափարներն անգամ կը կո-
շտարուին, որովհետեւ մեծ մասն
ստացական են, որովհետեւ բնութեան
և բաղդի տուածը՝ մերը չեն, այլ մե-
քն են այն սեպհականութիւնքն ինչ որ
մենք բաղդին և բնութեանը կը տանք,
ինչոր կը յաւերաւնք և ինչոր կըստեղ-
ծանենք։ Մարդոյ ճշմարիտ բարին և
չարը իւր մէջն է։ մարդն ինքն է իւր
ուղեցոյցն ի բարին կամ ի չարն։ Մար-
դոյ սիրաւ իւր վիճակի սիրու հին է,
բայց երջանիկ է մարդն, եթէ ինքն և ո-
րիւր սրտի տէրն է։

Բանաստեղծութիւնը կրնկերակոյի
մեզ, երբ թշուառ ենք, կը յուզի և կը
տաքնապիլ երբ մենք անհանգիստ ենք։
Բանաստեղծութիւնը մեզ նման կեր-

թայ, կը գայ, կը թռչի, կը խոյանայ և
երբէք չը հանգստանար։ Բանաստեղ-
ծութիւնը ամեն առարկաներ և ամեն
զգացումներ կ'ընդօրինակէ անսահման
տեփններով և պատկերներով։ Ոչ մի
տեղ կանգ չառնուր, այլ նորա ուժ-
գին յոյզը սահմանէն դուրս կը ձգտի
և մարդկանց կը յիշեցնէ անսահմանու-
թեան անեղբ գաղափարը։

Եւս պատճառաւ շատ մարդիկ
կ'ասեն թէ՝ ուրեմն բանաստեղծու-
թիւն կտորոզ չէ լինիլ այնտեղ ուր ամեն
էակի վախճանը և նպատակը որոշուած
է, օրինակի համար, կ'ասեն թէ՝ Բիշ-
պէս կարելի է որ քրիստոնէութիւնը
բանաստեղծական լինի և քրիստոնէայն
բանաստեղծ, քանի որ քրիստոնէից հա-
մար նորագիւտ բան չէ մնացած և քր-
իստոնէայն կտորոզ չէ բանաստեղծու-
թեան քաղցրութիւնը ճաշակել։ Եւս
առարկութիւնը թիւր է և մի քանի
անոտարբեր քրիստոնէից կեանքը կտորոզ
չէ ապացոյց լինիլ, որ բոլոր քրիստո-
նէայք բանաստեղծութեան ճաշակ
չունին։ Վասն զի հաստատուն կրօնքը
եւս ունի իւր բանաստեղծութիւնը։
Բանաստեղծութեան շունմարան են
Եկեղեցւոյ ալեկոծեալ դարերը։ Բա-
նաստեղծութիւնը մեծամեծ խաւքե-
րով կը հնձուի նոյնպէս մարտիրոսաց
հալածանաց յիշատակարաններէն։ Վա-
սն զի Բիշ են հալածանքները զոր
կը կրէ մարդ իր հոգւոյն մէջ, Բիշ է
այն երկար շարունակ և դադանի մար-
տիրոսութիւն և հաւատարմութիւնը,
այն աղօթքի ջերմ պատերազմը, այն
աստուածսիրութեան և մարդասիրու-
թեան թափածութիւնը, այն հրաբոր-
բոր եռանդը, որով իւրաքանչիւր քր-
իստոնէայ նոր Մովսէս կը լինի մի նոր
Դիբթի (1) վրայ սրտասուհքով քնկե-

(1) Դիբթի՝ Ամարիմ լեռանց մի շղթան է, Պաղեստին
դի մէջ Գոգիւսացոյ երկրէն մնաւ Եփեսոս ծովի

բերով այն մարտիրոսաց զօրախումբին, որուն միայն բաղձանքով կարող է առաջնորդել մինչև Լեւոնայ երկիրը: Ի՞նչ է այն աստուածային անհուն խորոց եզրին վրայ զգացած սուրբ երկիրը, որ հոգին և երեւակայութիւնը կը գրաւէ: Ի՞նչ է կենաց և մահուան նոր և փառաւոր հանդէսը, Լեւոնայ գործութեան սրտաշարժ լեզուն, որոյ բանալին հաւատքը կը գտնէ, զոր մեղքը կորուսած էր: Ի՞նչ են այս ամենը, եթէ ոչ անհուն տարերք բանաստեղծութեան, անսպառելի ազդիւրք բանաստեղծութեան, յորմէ յառաջ է կած են հոգեւոր նուազներ, երգեր, շարականներ և այլն: Լեւ միթէ կրուպառնի և կը ցամաքի՞ն այս բանաստեղծական փոսկները: քաւ լիցի. նոքա առին որոի մէջ կը վերանորոգին, ամեն հոգւոյ մէջ կը յուզին և իւրաքանչիւր ոք իւր անործական համեմատ կը կրէնէ հաւատոյ տիեզերական բանադործութիւն (Poème), իւրեան ոչ թէ միայն քրիստոնէութիւնը բանաստեղծութիւնի, այլ և իւրաքանչիւր որոտով և զգացմունքով քրիստոնէայ՝ բանաստեղծ է իւր քրիստոնէայ լինելուն համար: Քրիստոնէութիւնը ինչպէս ճշմարտութեան աղբիւր է, նոյնպէս և ճշմարիտ բանաստեղծութեան, վասն զի՝ ինչ որ ճշմարիտ է, միանգամայն և գեղեցիկ է, և ճշմտութեան բարեկամը կարող չէ թշնամի լինիլ գեղեցկութեան: Բանաստեղծութիւնը ճշմարտութեան երկարաձգեալ արձագանքն է: Բանաստեղծել կը նշանակէ ստեղծագործել, բայց ստեղծագործել անթերի, վայելուչ, գեղեցիկ, և ստեղծագործել ճշմարտութեան կազապա-

րին վրայ: Լեւ մոռով առնելով ճշմարիտ բանաստեղծը ամեն մարդիկ, ներէն լաւագոյնն է. նա տեսակ մի վերածին և նոր մարդ է, որ գնական գեղեցիկ աշխարհի մէջ կ'ապրի և մաքուր գաղափարով կը սնանի:

Բանաստեղծը կրօնքը նուազա՞ծ ժամանակ՝ կրօնքը իրրեւ կեդրոն կը բռնէ բոլոր զգացմանց և իրրեւ հրաբորբոք հալոց, ուր բոլոր կրքերը և յոժարութիւնները կը զոտին, կը մաքրին և ապա կ'արտագրին:

Բանաստեղծը հայրենիքը երգած ժամանակ՝ կարծես թէ իւրաքանչիւր ծաղկան հիւթը կը ծծէ, իւրաքանչիւր անտիւններով իր աչքերը կը շարակէ և բոլոր զգայարանքներով կը սիրափառի իւր բանաստեղծ որ կը սիրէ իւր իւր նարհ հայրենիքը ինչպէս սր է. բայց կայ նմանապէս բանաստեղծ, որ իր սրտի կարողաբարին համեմատ նոր հայրենիք կը ձեւակերպէ, բոլորովին սրազ գաղափարական: Սակայն հայրենեաց բանաստեղծութիւնը այն ժամանակ աւելի մեր սրտի խորը կը թափանցէ, երբ յերեւան կը հանէ սիրոյ և կրկն ընտանի պատկերներ, կամ ապագայ աշխարհի և կամ աստուածութեան բարձր մոտածութիւններ:

Բանաստեղծը յառաջադիմութիւնը նուազած ժամանակ՝ մի անշաղճաւ, մի գեղատեսիլ յոյս, մի գործ վաղիւ խանդ և մի վերասրաց թռիչ կը յայտնէ, կրկնէրէնէ և կը փայլեցնէ ընկերական բարեւոյն համար, կամ ներք կայ սերունդի խօսքով ասեմք, ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ համար:

Բանաստեղծը պատմական անցքեր երգած ժամանակ՝ կը ժողովէ իւրաքանչիւր պատմական նուրբ փայլեաններու գտած նիւթը և զգուշօք կ'ամփոփէ իր բանաստեղծական աղամանդեայ սափարի մէջ իրրեւ անկեղէն արտասուքներ:

Արեւելեան կողմը, որ այժմ կը կոչուի Արարատ, Մոփէտ այս լեռան փայտէն նշմարեց Աւետեաց երկրը: ուր իրեն արգիլուած էր մտնելու, և այս տեղը առաւ:

Ըյառի վեմէ ահա բանաստեղծի որաշոնը : Հատ բանաստեղծներ բանաստեղծութիւնը քաղեր են իրենց կեանքէն և օրական դէպքերէն, իրենց արտին ազդուած տպաւորութիւններէն : Հատերը բնութան կառուցելովն թեան մէջ գտած են բանաստեղծեան գանձը, և շատերը իրենց արտի թափոնութեան ալէկոծութեան և կամ ուրախութեան մէջ :

Ըյն բանաստեղծները, որոնք ծընած են դաշտերու մէջ և ննջած են խուրձերու վրայ, որոնք մանկութենէ անդոր ասներով հետեւած են հայրական արօրին, որոնք իրենց գիւղի արօշներուն մէջ ունեցած են իրենց աշնան փրկանները, ամառուան գիշերները, գարնան առաւօտները և ձմեռուան վառարանին ջուրը եղած դրուցատութիւնները, այս տեսակ բանաստեղծները լիովին զգացած են շինական կենաց բոլոր դիւթիչ պարագաները, արօրի խորհուրդը, քամու լեզուն, առուակի թաթովն ու խոտը, թռչող վարժը և ճռուողիւնները, քեղկական վարուց և կարծեաց եզրփառութիւնները, շինական վրաձկի ճշմարիտ գոյնը, երկրագործական աշխատանաց ճշմարիտ նշանակութիւնը, միով բանիւ այն ամեն յատուկ գիծերը, քնն ար շատ անգամ նկարագրուած են բանաստեղծներու ձեռքով, բայց կարող են ասկաւին նկարագրութիւն և գեղազարգութիւն խրաբանչիւր նորածին բանաստեղծի ձեռքով, որ անկեղծ սիրտ ունի և անխարգախ գգացմանը : Վասն զի, շատ անգամ բնուէն այնպիսի նորանոր պտուղներ և երեկոյքներ կը քաղուին, որ պակասին բառաստեղծական սեղանի վրայ եկած չեն : Վասն զի, բանաստեղծները կը կերակրուին նոր հիւթով, նոր գաշնակաւաբանութիւն, քննչէս մեղուները մեղուով,

Բանաստեղծութեան վեմութիւնը բացարարէլէն յետոյ որորդապէս կը հետեւի թէ որչափ արժանաւորութիւններ հարկաւոր են բանաստեղծ կողուելու համար, և թէ բանաստեղծութեան ասպարէղ մանկելու համար քնն փափուկ կէտեր, քնն նուրբ ընտրութիւններ, քնն արտի յուզանցքնքըութիւններ և քնն անաչառ անձնափորձութիւններ կան, որ քնքնն պիտի գգանք, որպէս զի և կարենանք ազդել ուրիշներուն : Սակայն կը ցուցնի որ մեր շարագիրներէն շատերը և համարեա թէ մեծ մասը բարբառի մտադրութիւն չունին այս նրբութեանց վրայ : Եւ շատ անգամ բանաստեղծ ձեւաւարու սնտպարծութեամբ լեզուի գեղեցկութիւնը կը խանգարեն և գաշնակաւոր ձայն հանելու համար լեզուի ապակին կը կտրեն և անհամ ձայնով ականջ կը յոգնեցնեն : Գոյականին սնյարմար ամական, բային անպատշաճ խնդիր, անկապ նմանութիւններ և քնքնակամ նորաձեւութիւններ որչափ ուզէս կարող ես գտնել կարծեցեալ տաղաչափութեանց կամ ոտանաւորներու մէջ : Իսկ մթութեան կողմանէ, սարսափելի կէտեր, զորս եւ թէ իմանայինք որ հեղինակները չեն վերաւորիր, յառաջ կը բերէինք այս տեղ իբրեւ հանելուկներ և խոնարհաբար լուծումն կը խնդրէինք : Կան արգարեւ քանի մի դրուածներ, որոնք բանաստեղծական գեղեցկի տիպար կը կրեն, քննչէս են Լիւնանեան Պիւլսոնի վարդապետի Պլար-ը Լարայի : Հայոց Լիւսիկին, Հայ հայրենին, Սախաւարներ և այլն, խորէն եպիկոպոսի Միլիէյի Հայաստան, Լեօն վասն Հայրենեաց և այլն : Ու Պատկանեանի Լարայի արատաւն, Վարդան Սափիանեանի Երգի եւ այլն : Ս. Յիւլիկեանի Հայրենին, Ս. Թալիւթեանի Երգի եւ այլն :

գային, և այլն. Սակայն հան նշանակես
և շատ անողաչափութիւններ, որոնք
ոչ միայն անձնաշակ և անհամ են, այլ
և բոլորովին արձակ շարադրութեան
կանոնաւորութենէ անգամ զտրի,
Գրուած են՝ առանց մտածելու, յան-
գերը յարմարուած են՝ առանց իմաս-
տի յարմարութեան, բառերը շար-
ուած են՝ առանց նիւթի ներքին կա-
պակցութեան: () Բնական համար, ինչ
կը հասկցուի այս տողերէն:

“Տնւր, Տէր, լուսոյդ անապառ ուխ-
տը փոխ մատուղ ի մեր գլուխ ր”

Եւ կամ թէ՛

“Դու զմեր սիրեա հասակ դուղդոյ
Օ՛ր քեզ կարօտ եմք ի բողբոյ ր” ()

Պարզ կը նշմարուի ահա, որ ու-
շադրութիւն եղած է միայն ուի, գը-
լուի, Դուղդոյ և Բողբոյ վերջաւորու-
թեանց համար. իսկ իմաստին նայե-
լով՝ կը տեսնենք որ ոչ լուսոյ ուի
գլուխն սխալօրէն յարմարութիւն ունի,
և ոչ կարօտ եմք ի Բողբոյ՝ Դուղդոյ հասակին
Եւ նոյնք ուրիշ օրինակ ինչքան աղօթ-
քի նպատակէն հեռի է ասել թէ՛

“Հաս թերութիւնք են մեր հագւոյն,
Հնորհէ այսօր յաղթել միայն ր” ()
որովհետեւ ճշմարիտ աղօթողները ա-
մեն թերութեանց միասին յաղթելու
համար կը խնդրեն միշտ, և ոչ թէ
հատ հաս և օր աւուր. վասն զի ի
քենց վաղուեան վրայ հաստատուն գի-
տութիւն չունին թէ արդեօք պիտի
այլո՞րն թէ մեռնին:

Եւս տեսակ թերութիւնները կը
յառաջանան անմտադրութենէ, վասն
զի ոմանք կը կարծեն թէ մտախոհա-
թիւնք բանաստեղծական ներշնչու-
թեան ընդդէմէ, որ բոլորովին այնպէս
չէ: Եւ ընդ հակառակն երկար մտա-
ծութիւնք աւելի կը պարզէ նիւթի
գալունիքը, և բանաստեղծական գա-
ղափարը կը մաքրուի, կը ստուգուի,
և կը ստանայ իւր ճշմարիտ գիծերը և
մասանց ճշմարիտ համեմատութիւն-
ները: Ստանութիւնէն կը ծագի բնա-
կան կարգ, դիւրին կապակցութիւն
որով և ընթերցողի միտքը կը գրաւուի
և գոյցես բանաստեղծի հետ կ'ըզ-
գածուի և կ'ոգեւորի. Հետեւապէս
յատակութիւնք երբեք չը վնասե՞ր
բանաստեղծութեան, ինչպէս կրակի-
լոյսը չը վնասե՞ր ջերմութեան:

Իւրեմն այն տաղաչափութիւնն է
որ կամ ոտանաւորները, որոնք բա-
նաստեղծութեան պատրուակած բառ-
նաստեղծութեան վնասութիւնը կը
նսեմանցեն և վայելութիւն կ'անշքա-
յընեն, այն տեսակ գրութեանքը առա-
ւել բանախօսութեան անուն կրելով
արժանի են քան թէ բանաստեղծու-
թիւն, իսկ հեղինակները առաւել
բանաստեղծներու ստուերներ են քան
թէ բանաստեղծներ. վասն որոյ և իրա-
ւամբ կ'ասենք այնպէսներուն. “Ենցէք
սո՛ւ ստուերներ, և թող յաջորդեն ճիշ-
մարիտ բանաստեղծներ, հայրենիքը և
մարդկային սիրտը երգելու ր”

(*) Մանուկ — Թիւ 948—949:

ՀԱՌՎԵԼԱՅԻՌՈՅ ՄԵՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՆԿՄԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ .

Մեն իրողութիւն պատճառ ունիք և պատճառայու զութիւնը ներկայ դարուս պատմագիտութեան ճշմարիտ հիմունքը կրկնաձեւ : Սոսթիսիտոս հըռ- չակաւոր պատմագիտի հետազոտութեանը նայելով՝ Հռովմայեցւոց մեծութեան և անկման պատճառներն գլխաւորապէս հետեւեալներն են , զորոս արժան կը համարինք համառօտ բացատրութեամբ հաղորդել ընթերցաւորաց :

Եւրոպէի Հռովմէական Հասարակապետութեան սկզբունքն էր գրաւած երկիրները և աւարը հաւասարապէս բաժանել քաղաքացեաց մէջ . և այս մի գլխաւոր առիթ էր որ իւրաքանչիւր քաղաքացի կը փափաքէր մասնակից պատերազմին , որով և պետութեան զօրութիւնը կը յաւելուր :

Եւրոպէի Հռովմէական Հասարակապետութեան սկզբունքն էր գրաւած երկիրները և աւարը հաւասարապէս բաժանել քաղաքացեաց մէջ . և այս մի գլխաւոր առիթ էր որ իւրաքանչիւր քաղաքացի կը փափաքէր մասնակից պատերազմին , որով և պետութեան զօրութիւնը կը յաւելուր :

Եւրոպէի Հռովմէական Հասարակապետութեան սկզբունքն էր գրաւած երկիրները և աւարը հաւասարապէս բաժանել քաղաքացեաց մէջ . և այս մի գլխաւոր առիթ էր որ իւրաքանչիւր քաղաքացի կը փափաքէր մասնակից պատերազմին , որով և պետութեան զօրութիւնը կը յաւելուր :

մութիւն ունէր Հռովմայ մէջ : Սոր դուս մէջեղած կրօնական բնածին դժուարութիւնը հայրենասիրութեան վախճան էին Հռովմայեցւոց համար : Հռոմէ ինքնին մի պաշտօնի աստուած դարձած էր : Եւրոպայի բոլոր երկրները կը հնչէին Կալիստիոն (1) բարձրութեան և կը գոչաւէին Հռովմայ ապագայ տիրապետութիւնը բոլոր երկրի վրայ : Եւս էր պատճառն , որ Հռովմայեցիք դիտաւորութեանց մէջ հաստատուն էին , յալթութեան համար գոչեցաւ մարգարէական նախադրացում կը կրէին , ձախողութեանց մէջ արի էին և աննկուն , իսկ հայրենասիրութեան մէջ այնչափ վառուած էին , որ իրենց եռանդը մինչեւ անձնուրացութեան և շատ անգամ մոլեգնութեան կը հասնէր : Սարգիս կան , որոց համար շատ անգամ հայրենիքն իրենց կտրձիքն է , իրենց աղանդը , իրենց կուսակցութիւնը , և հետեւապէս ապստամբութիւնն անգամ իրենց համար հայրենասիրութիւն է : Հռովմայ մէջ ևս ապստամբութիւններ և խռովութիւններ պակաս չէին , բայց հայրենեաց բարօրութեան փախաբւր լսման ձայն կը լսեցնէր : Հռովմայեցիք այնչափ կը սիրէր իւր հայրենիքը , ինչքան ուրիշները կը սիրեն իրենց կուսակցութիւնը և իրենց շահը : Եւ այս էր ահա պատճառն , որ Հասարակապետութիւնը որչափ աճեցաւ և ընդարձակեցաւ , այնչափ և տեւականութիւն ունեցաւ :

Եւս հայրենասիրական զգուցման հետեւանքն էր օրինաց հնազանդու-

(1) Կալիստոս տաճարի միջնաբերդը Հռովմայ , նըւերուած Եւրամագդին (Եւպիստոս) որուն մէջ ամեն փոփոխութիւն էր անթիւ գտնուէ :

թիւներ, որ Հռովմայեցւոց մեծութեան
կորուստ աղբիւրն էր : Հռովմայեցի
նշմայն կը յարգէր իւր հայրենեաց
օրէնքը, այլ գողցես կը պաշտէր սիրտ
բարբոք ջերմեռանդութեամբ :

Չորրորդ պատճառ և տարր մեծու-
թեան Հռովմայեցւոց էր պատերազ-
մական հրահանգաց փութաշան խնամ-
քը, որով այս եղական ժողովուրդը
կը ջանար ինք զինքը կրթել և եթէ ու-
րիշ աղբաց մէջ աւելի յաջողակ եղա-
նակներ կը նշմարէր, իսկոյն ընտանեօք
իրեն կը սեպակահանէր : Սոնթէսիւս
կ'առէ թէ. « Եթէ Հռովմայեցիք կա-
րացին տիրել աշխարհի, իրենց մեծ նը-
պատուող եղաւ այն գեղեցիկ յատկու-
թիւնը, որ ինչ աղբաց որ յաղթեցին,
նոցա ամենաբաւ սովորութիւնները իւ-
րացուցին և իրենց փառութիւնները
թաղին » :

Եւս գործնական իմաստութիւնն
էր պատճառ, որ Հռովմայեցիք մին-
չև որ իսպառ ապահով չը լինէին ի-
րենց նուաճած ազգերու հըւթեան
վրայ, ամենեւին չէին ստիպեր իրենց
վարուցը և սովորութեանցը հետեւե-
լալ : Եւս եղանակաւ ահա կը գգու-
շանային, որպէս զի պետութեանը վը-
նաս չը հանդիպի :

Սակայն Հռովմայեցւոց մեծու-
թեան պատճառները միայն իրենց
դիւցադնական դորութիւնը և իմաս-
տութիւնը չէր, այլ մասամբ իւրիւր և
իրենց մարութիւնը : Հռովմայ անու-
նը սարսափ կը տարածէր ամենի վը-
րայ, նոցա մաքիսիլեական քաղաքակա-
նութիւնը, ամեն տեղ բաժանուամի
սփռելու ճարտարութիւնը, իւր իրաւ-
ւարարութեան կարեւորութիւնը ա-
մենի մոտց մէջ ապաւորելը, և առ-
հասարակ խորամանկութեան և շա-
հախոգութեան միտումները, այս ա-
մենը տակաւ առ տակաւ կը նպաստէ

ին ազգեր նուաճելու և հռովմական
պետութիւնը ընդարձակելու : Եւս
տեսակ ճարտարամասութեանց զոհ ե-
ղան Հռովմայեցւոց հակառակորդ-
ներէն շատերը, ինչպէս էին Սինի-
բաղ և Սիհրգատ :

Սերջին և Հինգերորդ պատճառ մե-
ծութեան Հռովմայեցւոց էին քաղա-
քային պատերազմները : « Չը կոչ տե-
րութիւն, կ'ասէ Սոնթէսիւս, որ այն-
չափ սարսափ տարածէ օտարներու
վրայ, ինչպէս այն տերութիւնը որ շա-
րունակ քաղաքային պատերազմներ կը
մղէ : Եւսկոյն տերութեան մէջ ա-
մեն մարդ, անուական, շինական,
քաղաքացի, արհեստագործ և երկրա-
գործ՝ զինուոր կը դառնան, և երբ խա-
ղաղութիւնը կը ափրէ, դարձեալ ա-
հարկաւ է սոյն օրինակ պետութիւնը,
որովհետեւ ուրիշներ միայն քաղաքա-
ցիներ ունին, բոլոր սա աւելի ամբողջ
միացեալ դորութիւն հասարակաց է
Սոնթէսիւս որ քաղաքային պատե-
րազմները մեծամեծ մարդիկ առաջ կը
բերեն, արժանաւորները և անար-
ժանները յայտնի կը լինին, իւրաքան-
չիւր որ իրեն յարմար տեղը և աստիճա-
նը կը գրաւէ, մինչդեռ ուրիշ ժամա-
նակ բոլորովին ներհակ կ'ուսնենք
անարժանները գիպաւածով կամ խա-
րամանկութեամբ արժանաւորաց տե-
ղին կ'անցնին : Եւս իսկ, միջման
մէջ կ'երեւի քաղութիւնը » :

Եւս ասածները Հռովմայեցւոց
մեծութեանը կը վերաբերեն, տես-
նենք այժմ նոցա անկման գլխաւոր
պատճառները :

Նիկման առաջին պատճառն էր պե-
տութեան Սայրաքաղաքի անչափ մե-
ծանալն և քաղմամարդանալն : Բա-
ղաբի մեծանալովը և քաղաքացւոց ի-
րաւանց ընդարձակելովը՝ շատ օտարա-
կաններ եկան և բնակեցան քաղաքի

մէջ Է եւ քաղաքացիութեան նախկին
գաղափարը որ աւուր նուազեցաւ և
վարդի եւեռնոյր սառեցաւ ։ Վետու-
թեան մեծանալովը զինուորները ստի-
պուած էին Հռովմէն՝ հեռի կեանք
անցունել և աւելի իրենց զօրապետ-
ներուն յարիւր պառլ և որ աւուր խոր-
գացան Հասարակապետութեան գա-
ղափարէն ։

Երբոր պատճառն էր վարուց ա-
զականութիւնը որ հետեւանք էր ան
պատմելի ճոխութեան և յաջողութե-
ն ։ Եւ ժողովրդները որոնք բնականաբար
խոտաբարց և խոշորակեացեն , երբոր
կը զեղծանին և կ'ապականին , իրենց
եղծածը խիստ զարհուրելի կը լինի ,
ինչպէս օրինակ են այս բանին Սպար-
տան և Հռովմը ։

Սպարտաց ազականութիւնը այնպէս
տիրապետեց Հռովմին , որ մըլութիւն
ները առաքինութեան տեղ անցան ։
Կեսարի մահէն յետոյ ազատութիւնը
անհնարին գարձաւ ։ Եւ զարմանալին
այս էր , որ բռնաւոր չը կար , սակայն
ազատութիւն եւս չը կար , որովհե-
տեւ ժողովուրդը գերի եղած էր մը-
լութեան ։ Հաստեր իշխանութեան
հասան իրենց թիւութեանց զորու-
թեանը , մինչդեռ առաջին ժամանակ
ները թերի և մոլի մարդիկը երբեք
կարող չէին վարչութեան գլուխ անց-
նել ։ Այսպէս իշխանութեան հաստ-

() Դասաւանդատ իրեն մեղկութեամբ ։
Սպան զի որչափ մեղկ էր իշխանը , այն
քան աներկիւղ էր ժողովուրդը ։ Ինչ
կարելի էր քաղաքը այսպիսի իշխանե-
րէ և ժողովրդէ , եթէ ոչ անկումն եւ
կործանումն ։ Այս նմանն ոկղնա-
ւարութիւնը եղաւ այն վայրկեանէն
երբ Հասարակապետութիւնը կայսե-

րութեան փոխուեցաւ ։ () Կոստոյ Տէ-
բերիտ , Կալիգուլա , Կլոդիոս , Դերմոն
և այլք իրար յաջորդեցին ։ Այնչափ
պատերազմներ եղան , այնչափ արիւն-
ներ թափուեցան , այնչափ ժողովրդ-
ներ և աղքեր կործանուեցան , այնչափ
մեծամեծ գործողութիւններ կատա-
րուեցան , այնչափ յաղթութիւններ
եղան և դափնիներ բաժանուեցան ։
Այնչափ քաղաքագիտութիւն , իմաս-
տութիւն , խնեմութիւն հաստատա-
մասութիւն և քաջութիւն ՚ի գործ-
դրուեցան , որմէ համար էին այսքան
ձեռնարկութիւնները և գործքերը ։
Եւ ոչ հինգ կամ վեց հրէշերոս վա-
յելապարտութեան քաղքը յագեցնելու
և զեղխութե մէջ թաւալելու և աւելի
նպաստելու ։ Այսպէս մօտեցած էր
Հռովմ անկման անդունդին , և ահա
Հուստային բարբարոսաց արշաւանքը
դիւրութեամբ կարաց իսպառ հողի
հաւասարեցնել Հռովմայ մեծու-
թիւնը ։ Այսպէս եղած է և է ամեն
եղծեալ պետութեանց վիճակը , որով
հետեւ ինչ տեղ որ անկաւարութիւնը
և շողորթութիւնը կը արիւրապետեն ,
ինչ տեղ որ իրաւունքը կը բռնէ և ճը-
մարտախոսութիւնը խորամանկութե-
կը փոխուի , այն տեղ արձակ համար-
ձակ կ'իշխեն թոյլ հողաց մըլութիւն-
ները և կամովի եղեռնագործութիւն-
ները ։ Եւ ինչ բռնաւարութիւն կա-
րէ հաւասարիլ այն բռնաւարութեա-
նը , որ կը գործուի օրինաց ստուերին
տակ և արդարութեան կերպարանքով
ուր թշուառները կը խեղդուին այն
լատով , որով փրկուած էին ։ Այս տե-
սակ բռնաւարութեամբ անկան կոր-
ծանեցան Հռովմացիք , որոնք ՚ի հր-
նումն երկրիս մեծ մասին կը արելին ։

Օրագրին նստիլնթաց թուով ար-
գէն յայտնած եմք այն իրախտական հայ-
կերայթը, զոր Աթուոյս Ամեն Գա-
հակալը հաճեցաւ պատրաստել ստղ-
Գերս Խառնակ Արքեպիսկոպոսի եւ
Արմ Տիմոթէոս Օ. վարդապետի
պատուոյն և անվանեք վերագործին
համարս Այսմ կը հրատարակեմք նոյն

հանդիսին մէջ կարդացուած ձառեւ-
րէն հետեւեալ ձառք Իսկոյ ըն-
թերցու Ի լուր հանդիսականաց՝ Ա-
թուոյս բազմամեայ միաբան Աթու-
Ատեփաննոս ճերմահալարդ վարդա-
պետն Սահտեսի թովմաշանեան Տիգ-
րանակերտոցի՝ Խոստովանահայր կա-
նանց :

Ճ Ա Ռ

Ընդ վերջոյն տառիկաւթեանց հետեւեալ ի թուր Բարեկարգութեանց
հանդիսացելոյ, արժանաւոր Տ. Խառնակ Արմ Արքեպիսկոպոսի եւ հոգեւոր Տ. Տիմոթէոս
ճարտարին խառնակ իրաւի տառի կը հրատարակեմք նոյն

Այլ աստուածային և քահանայա-
պետական գլուխ, ով քրիստոսագեղ
հոգեւով վարդապետեալ Ամենապատիւ
Արքապան հայր, սուր ինձ իրախոյս
քաջալերութեւն, զի կարողացայց շնոր
հատուր և բարձր հրամանաւ ձերով
Ի չքնաղ ուրախական հանդիսի աստ՝
իրախոյս բառնալ զարդիս արագ՝ քա-
ջիկ եւս ձոյն արձակել մերս եղբարց
միաբանից անելով թէ՛ ցնձացէք, ով
մշակեղ երկայնամեայք, ձեզ և մեզ
մեծ աւետիս, զի ահա՝ Ի յամպոյն
մարքոց անձրեւեցան աղբիւրք բարիք
և յորդառաւոր, որ արդարեւ նովմբք
այնորիւք ցնձացաւ բոլոր ազամբք Ի-
րուսաղէմ՝ Թողու՛մ անել տինա ահա
առաւել քաջ տունս որոց Յակով-
բեանց՝ յոյժ յոյժ քեալ իմանալի հրա-
շուանօք, աղէ հապճեպ փառեալ Ի
զրահս հոգեւորս՝ ապաշէք արդ ուրա-
խութի մեծ է այսօր, այս այս, զի լցան
մերս բերանք հոգեւորոգ զուարթութեւն,
վսան զի՛ փայլեցան Ի սերկեան աւա-
րու Ի սուրբ Աւետիս Ի տանէն Արա-
նաղեան գոյացեալքն՝ և երկորին իսկ
անկորուստ մեծ և անգին կայծ կու-
կեհան և շարիւղայ քաջ բանուոր ա-
կուհիս Հայաստանեայց Արքեպիսկոպոս

որ յորինեալ էին յաստուածաւստ ան-
դուստ ոսկեով կեփաղեան և յորմա-
ծան աստուածաձիր օճամբք սրբոց
թեան Ի յ(Յեւոյն մեծէ՛ Ի հրաշա-
փառագոյն նշանագործեցեալ սիրտ-
տեսիլ մեծի քաճարիս Արքոց Յակով-
բեանց :

Իսկ եթէ արժան վարկանիցի քա-
ջափայլ հանդիսացեալք Ի հարցարա-
նութեան արդեօք հարցանել թէ՛ քա-
ն երկորին ազնիւ ակունք՝ զոր առա-
ջեր, ահա ասիկ, ով փառեալ սիրտի
նոյին և Հայրդ հասարակաց կայեալ և
արդ անձկակորստ տարփմամբ սիրոյ
յուշ առնեմ քա՛մ քահանայապետա-
կանիդ գեղ հանձարոյ քանզի որքա՛ն
կարի յոյժ պայծառ ակունք սերտիս
սիրելիք, որ գեղեցիկ չքեղ տեսեալք
զնշոյս արձակեն խիտ և անհատ ա-
նձինս համակ իրախձանակցաց
սեմ զուարճատեսակ ծաղկօք շատա-
ցեալ Ի բարեկից սեղանս աստուծոյ
բազմեցելոց, որ այսօրիկ յոյժ և քա-
ւէտ տեսչալքն և կարի իսկ քաղձա-
լքն մերս որովց՝ հոգեբաւարձ իմա-
տութեւն առ լցեալ եւս այնպէս գեղ քա-
հարքս Ի սուրբ սէրն Յակովբեանց
հոգեւորդ և իմանալի ի պեանցակեան

զգայարանօրն շոշափելով՝ կատարեցին
քարաքարացոյն. հրամանն Վլստոյ միա
բանական Ուխտին փոխանորդիդ Յի
ռուսի՝ սրբազուն Հոստապետիդ և ի
պատիւ հայրենասէր և բարեկարգ ըն-
թացիւք յարդոյ անձանց Վգգային յու-
ղովոյն Պօլսոյ, և ի սէրն ասեմ Վգգիս
Վրամեան, իայց աւանդ, ի լիճ լուս-
այս դառն արտօսը զարթուցեալ սար-
սափ առնէ զիս ասդստին ոչ սակաւ .
որ յուրից նպաստութեանց պէտս ու-
նիմ իսկապէս. սմին իրի նպաստեալ
իմեմ թկար ծերունւոյս անհատի,
ազաչեմ, զի լուսագոյն աստարիցէք նը-
ռաստիս ապիկարի. վասն զի գրիչս
իմոյ ծերութեանս յետս կանալ չզո-
րէ արդ՝ իւր արջնաթոյր երկճղի լե-
զուան իրեւ մատաղածի մարակել ի
վերայ սպիտակագաշտ ասպարիսի սյ-
սրք քարտենիս բանիցն ճառակունի ի
տողորել բանս զայստիկ, այսինքն է,
նոյն պատուական պիտանիքն սրբոյ
Ուխտիս խոնարհ Հարքս առ գլխաւոր
գործոյս այսր սրոյ սակս զի ունէին ար-
գեօքբազում ստատարս լալոյ զինքեանս,
սակայն քաջիկ եւս մտադիւր սիրով
իւրեանց վերին և երեւելի մասն մար-
մնոյ ասեմ՝ աղիւս գգլուխն ի գրկիս
բառ նմանութեան մանկամօր առեալ՝
մէ մէ ընդ գրկեալ մտանէին ընդ նեղ
գուռն մահապլին անվեհեր, և այն
պիսի սոյնասարաս յար անդադար օձան
կարդային առ Վգգիս Տէր Նշով Սա-
բաւօթն պաղատանօք արգահատու-
թեանց. Որ նոյն ինքն անպարագիր
Լութեանն ձեռնառուութեամբ ոչ ինչ
խիթացեալ կասկածանօք երբէք, չո-
գան անյապաղ ի մահապլեկոյց յերկի-
րէն մարդանախ, իմա յանձանօթ աշ-
խարհն Նշովպաղացոյ քնն ողատու-
թեան (Նշգլխայի) անձանցն օտա-
րազգեաց. իսկ սակայն անդանօք գո-
րէն գրոյ առիւծօյն պատառ ոչոյ՝

անկան արագապէս ի ձեռն ոմանց վի-
րաք անագորոյն ամբարշտաց, յորոց
ի սիրտս զանխուլ օձին տառանելով
զգործ արկեալ, և նոյն արբանակ ք-
չարին՝ որք ետուն զուրք Հարս անլը
ի սահմանս տէրութեան իւրեանց տա-
ի տահել կարիմեծաւ զգուշութեամբ,
որք կացին մնացին անգանոր ի չափ ե-
րկց ամաց. իբրեւ նահատակ իմն կեն-
դանի համբոս բերով զինք վարանտագ-
նապի անձողողրելոյ ։

Իայց սակայն ամենաբարի երկնից
վեհ Վրքայն՝ խնամատարն համայնից
Վրիտաս Նստուած՝ իւր օրհնութեա-
նեալ սուրբ կամօքն ոչ հաճեցաւ, զի
երկար ամօք նպանդուխտք եղիցին, և
Թաթթաքորք յերկրին յայնմիկ Նշե-
ովպաղացոյ՝ արքս բանիքունք բանիւ
և խորհրդապահք արիւն՝ զաւակուն-
քս հարազատք Սրբոց Յովովեանց՝
չընցցին ։

Վլլ արդ՝ դուք յայսմ վայրի, մը
դիք Վրամեան՝ զայս սիրասարտս ըս-
քանէլինն մեծին Նստուծոյ ծանե-
րուք բարեոք, եղբարք միաբանք, որ
պէս Թե կամեցաւ սուրբն սրբոց Նս-
տուածն այն՝ ողորմածն և գթածն բո-
լորիցս, զի յաղագս մերոց հասարակա-
ցըս շուհու օգառութեան լինել իւրում
երկրպագուացն Հորցս սրբոց յառ-
կաբար խնամակալ՝ ասելով մեզ, տի
նա ահա ես սիրեցի խնամով իմով ըզ-
ստաս զիժդէհս հեռաւորս՝ զերծու-
ցանելով ի տարաշխարհական գերու-
թեանն, եւ փոխադրեալ ի տեղովն
անտի յանսանայն՝ ի գաւառս զար-
մանահրաշ ի սուրբ Հայրենիս աստ-
ածելով. ամէն ամէն ասեմ ձեզ, զի
եօ փրկեցի զփրկեալն արեամբ իմով
ի հրատոյդ տարտարոսէ անտի՝ ի ձե-
ռայն տնոցունց ամբարշտաց ի սուղ
ժամանակի, զի ստատոյին սիրապէս
յանձինս իւրեանց զհուր սիրոյ իմոյ

առտուածեանս՝ առտարութեամբ արդարութեանն յուզիլ կարգաւորել լղանայն սիրոյ զօրէնս :

Իսկ արդ՝ էր աղագու գանգաղիմ զայս աւետումատոյց՝ առիթն ուրախութեան լուսաբոլորով փաւեր բանս գոհացողականս ի լոյս ածել, որ նոյն ընդ նոյն շնորհ առնէ մեզ տրտմեցելոցս ուրախամիտ լինել անդէն և անդ զծայնն խնկելի առնուլ զուրն զարմանազան բանին Վստուծոյ, քան զի խրախոյս ապ մեզ նոյն բարերար սուրբ Լակն աստուածատուր աւետեօք սառսնելով թէ. «Ոչ են կամք առաջի հօր իմոյ՝ եթէ կորնչիցի մի ոք ի փոքրկանցքս Կ և Է դարձեալ. «Լ յս են կամք հօր իմոյ՝ զի զամենեւին ինձ յանձնարարեալսն ոչ կորուսիցի Կ Լ յնու զի ես պահելով պահպանեցի զանձինս սոցա իբրեւ զհասկ կարմրաղգեստ շքեղութեամբ և ու զղակի, զի մի ծնդեալ հասանիցին ի մանգաղս մահու այժմէն և զորս և հա ի պատիւ երեսացն և աղօթիւք Վաքեցոցս Սրբոց (Յակովբեանց և այլ բազում անդամ սուրբ ողորմագին ծայնիւ գոչեցելոց, և սա կրս արտասուածօր մաղթանօք սրբոց Տանս աղաչողաց՝ շնորհեցի (ասէ) ձերդ համակ Սխաբանիցդ զՀոգեբարձուն վառեալ ի փոյթ իմում հօտին զԻսահակ Լալիսկոյոս նախանձելիդ, և գեղաղէշ վայելուչ դիտաւորութեամբ զծաղիկս քարոզութեան վերընծիւղի՝ ծայրագոյն աստիճանօք փառաւորեալ զՏիմոթէոս վարդապետ զծառայն իմ՝ բազմուրախ հոգեբարձ կենդանութեամբ և զի ճոխացուցին պայծառապէս զամենայն աւուրս կէն նաց իւրեանց զողօթս մշտամուռնչս ի բոլոր սրտէ, կատարելով սրբոյ Ուխտիս զգործս քաջալայելազոյնս՝ կատուրիւրագործ իմաստութեամբ և հոգեւ զարդ ուսօքինութեամբ :

Ըրդ՝ ժամ է մեզ փոխան սգոյ յաւակցական, շրճուիլ հոգւով առ սէր սոցին վայելական, Բաղըր ծայնիւ զերգս երգել միաբերան, Գառլս տալով Ըրդարութեանն Ըրեգական, Լկաւորեալքս նովիմք վառին անշիջական, Յայտեն մեզ լոյս փայլուն ճաճանչք զարմացական, Եհա տեսէք ըզուրբ անձինսն յոյժ բերկրական, Ընդ երկար ամս պահեցէ Ըն անեղական :

1869 Օգոստ. 24.
Դ Վանս Դէոյ Եւփիւսեանց :

Ստեփաննոս վարդապետ
Սահակի թովմաճանեան
Տիգրանիկոյցի, խոստովանեալ
Իսկանց :

Մ Ա Ղ Թ Ա Ն Բ

Ա Ռ Ս Ո Ւ Ր Բ Ե Ր Ր Ո Ր Դ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն

Որ ի դուրս խանդաղատիս ի խնամ գոյից հայր գերաբուն
Յար դէս տրխեղծ մեղաշաղախ խնայեցեր յողորմութիւն
Յարդարութեան շանթից անեղ տուեսլ առ մեղ Որդիդ սիրուն
Եւ ջնջեցեր զմեր դատախնիս զնա մատնեալ ի մահ յարիւն :

Տէր դու զմեզ սղորմութեամբ
Քաւեան և մի արդարութեամբ :

Ընցաք, ո՞ Տէր, ըզուրբ կամօքդ և զօրինօքդ հոգեպարար,
Ճենճերք մեղաց մեզք մոլութեանց մթափնեցին զոգիս թշուառ,
Եւ չարութիւնք մեր և յանցումք սնցին ՚նդ սահման և ընդ կողար,
Օ՛ ի ապաշորհ երախտեաց քոց գտաք զարդիս և ցանդ վառթար :

Տէր դու ներեան խնդրեմք ի գուրթ,
Եւ ըզսիրտ մեր սրբեան ընդ փոյթ :

Ո՛վ խաչեալ Տէր Աստու Փրկիչ, դու մարմնացեալ կաաարեալ սէր
Որ վասն մեր յերկնից յերկիր իջեր զենար անձնանուէր
Ի բանս, ի թուք, ի խաչ, ի մահ քկեցեր զանձնդ մարդոյն ի սէր
Որպէս նահինիս և զմեզ փրկեա ի դժոխոցն զիւստուներ :

Սարբեա Քրիստոս յանհաւն ք՞ սէր,
Ըզսիրտս, զմիտս և զկամս մեր :

Ո՛վ Հայր, Որդի և Սուրբ Հոգի, Երրորդութիւն և մի խնութիւն,
Ո՛ր որ ի յերս անդնդահերձ և մուտս արփոյդ անծա անքուն,
Օ՛ մեք տնկօք և զթռչեկօք միշտ հաւասար քո զակնարկուն,
Վոյնք զՀօր արդարութիւն, ըզէր Որդւոյ, զննամ Հոգւոյն :

Հնչեա առ մեզ, ո՞ Հոգի սուրբ,
Ըզսիրտ շնորհացդ մաքուր և նուրբ :

Ս. Վ. Լեւոնյան :

Կ Ե Ն Ս Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Պ Ա Ս Գ Ա Լ Ա Յ

(Ըստունսութիւն, տես թիւ 8) :

Եղբայրս շատ մեծ ուրախութիւն
գգաց Տիրոջ այս շնորհքին համար, զոր
իրեն բրած կը համարէր : Որովհետեւ
այս ցաւը այնպիսի անձի մը վրայ էր,
որ բաց ի ազգակցութենէ՝ իրեն հո
գեւոր զաւակն էր մկրտութեան,
ուստի իւր մխթարութիւնը ևս մեծ
փգաւ, անանելով որ Լստուած՝ սոքան

յայտնի կերպով ինքզինքը կը յայտնէր
այնպիսի ժամանակի մը մէջ, եւր-հաւ
ւաորքը ժողովրդեան մեծ մասի ալը
տին մէջ բողոքովն մարած կ'երեւ
ւէր : Եւս ուրախութիւնը այնքան
մեծ եղաւ, որ եղբօրս սրտի խոր
քը թափանցեց, եւ Լստուած անոր
մտքին ներշնչեց զարմանալի խորհրդ.

« Գաճու թիւններ հրաշից վերայ, որ իր կրօնական գաղափարը առելի պարզեւեցաւ և կրկնապատկեց այն սէրն ու յարգանքը՝ զոր միշտ ունէր դէպ 'ի կրօնն » :

Եւ այս առթիւ անոր մէջ անհուն բաղձանք մը ծնաւ շարունակ աշխատիլ անաստուածներուն գլխաւոր եւ ամենաթիւր կարծիքներն ու ճարտար մշտաւ թիւնները հերքելու և մեծ եւ աւանդով կը քննէր հակառակորդաց յառաջընթաց թիւնները, և իւր բոլոր աւշադրութիւնը դարձուցած էր միջոցներ գտնել զանոնք համոզելու, ինքզինքը՝ բոլորովին այս աշխատութեան տուած էր :

Իւր աշխատութեանց վերջին տարին բոլորովին 'ի գործ դրաւ այս նիւթիս վրայ զանազան խորհրդածութիւններ հաւաքելու և Գալիլէի (յոսուած) որ իրեն այս նպատակը և իրեն բոլոր մտածութիւնները ինքնին ազգած էր, չուզեց որ նա՝ այն նպատակը 'ի կապառար հասցունէ, որուն գաղափիրը անհաս է մեր մտքէն » :

Գալիլէի աշխարհէն հեռանալը զոր քննութեան առած էր, չէր կարող արդիւնէլ զինքը երեւել և հանձարեղ տնտիւնք տեսնելու, որոնք աւաճանութեան այս գիտաւորութիւնները ունենալով՝ իւր կարծիքը կը հարցանէին և ճշգրտութեամբ անոր կը հետեւէին, և ուրիշները՝ որոնք հաւատքի վրայ տարակոյտ ունէին, գիտնալով որ եղբօր միտքը շատ բարձր էր, կուգային անոր խորհուրդ հարցնելու, և միշտ գոհ կը դառնային. այնպէս որ այն բոլոր անձինքը՝ որոնք հիմա կ'ապրին քրիստոնէական կեանքով, կը վկայեն որ անոր խորհրդաց, տուած անդեկութեանց և բացասարութեանց պարտական են իրենց ամեն բարւոյ կենցաղաւարտութեամբ, 'ի անսխառութեամբ

թիւնները՝ ուր զինքը՝ շարունակ կը հրաւիրէին, թէպէտ և բոլորն ալ 'իստուածասիրութիւնը նդատակ ունէին, Գալիլէի քանի որ հոն գտնուելու ըլլար, առանց վտանգի դուրս չելլաւ երկիւղը իրեն մէջ կը կրէր, և ոչ բովանդակ խնդր իրեն թույլ չէր տար մերժել մարդկանց օգնութիւնը, զոր իրմէ կը խնդրէին, ասոր համար ալ ուրիշ հնարք մը գտած էր :

Իներքուստ մարմնայն վրայ՝ սլաքաւոր երկաթէ գօտի մը կը գործածէր, և երբ քանի մը ունայն մտած մտնէր գալու ըլլար, կամ զուարճու թիւն զգար տնտեղ, ուր կը գտնուէր, կամատունց նման քաներ պատահէր, արմու կի հարուածներով կը կրկնապատկէր սլաքի հարուածոց օտառ կութիւնը, և այս կ'ընէր իր պարտականութիւնը չմոռնալու համար : Եւ կիրաւութիւնը իրեն այնքան օգտակար երեւեցաւ, որ մինչև իւր մահը պահպանեց և իւր կենաց մինչև վերջ ջին իսկ վայրկեանը, ուր շարունակեալ ցաւոց մէջ էր, որովհետեւ ոչ գրեւ և ոչ կարգով կարող էր և ստիպուած էր դատարկ մնալ և զուտնքի երթալ : Եւ իրենց կը վստահար որ անգլազ կեանքը՝ զինքը իրեն նպատակէն չը հեռացնէ : (Ներ այս ամեն քաները իրեն մահուանէն յետոյ գիտցանք, և առաքինի անձէ մը՝ որուն վրայ մեծ վստահութիւն ունէր և որուն պարտաւորուած էր ըսել ամեն բան պատշաճութեամբ բացատրելով :

Եւ կենաց խառնութիւնը՝ յառաջ կուգար այն մեծ սկզբունքէն զոր իրեն վրայ կը գործադրէր, այսինքն հրամայելով ամեն հեշտութիւններէ, որովհետեւ այս սկզբունքի վրայ հիմնած էր իրեն կենաց բոլոր կանոնը : Իւր մեծ նակեցութեան սկզբնաւորութենէն 'ի վեր միւս սկզբանէ գործադրութեան

մէջ եւս թերի չէր մնար, որ զինքը կը տարագրէր բոլոր ունայնութիւններէ հը ըտժարիլ: Վասն զի այնքան Զանադիր էր բոլոր անօգուտ բաները նուազեցուցանել, որ կամայ կամայ իրեն սենեկին մէջ օժոց կամ գորգ մ'ալ չէր գտնուէր, որովհետեւ կը հաւատար որ ապիկա կարեւոր բան մը չէր, նոյն խի վայելչութեան համար ստիպուած չէր ունենալ: Բանզի իւր մօտ միմիայն իրեն մարդիկը կուգային, որոց ձեռքով միշտ կը պահեսցնէր իւր սենեկի կօշ կարասիքը: Այնպէս որ անոնք երբեք չէին զարմանար անոր այն տեսակ ապրելուն վրայ և զոր ուրիշներուն և ոչ յորդոր կը կարդար 'ի գործ-դնել':

Ահա հինգ տարուան անցուցած կեանքը, երեսուն տարեկանէն մինչև երեսուն և հինգ տնդադար աշխատելով 'ի փառս Աստուծոյ, յօգուտ ընկերին և իրեն անձին, Զանադի ևս քան զէս զինքը կատարեալ գործել և կարող է մարդ բոլ թէ՛ այս է բոլոր ժամանակը որուն մէջ նա ապրեցաւ, որովհետեւ վերջին չորս տարին զոր Աստուած յետոյ իրեն տուաւ, ուրիշ բան չէր բաց եթէ վիշտ և նեղութիւն: Աւնեցած հիւանդութիւնը նոր պատահած հիւանդութիւն չէր, այլ մեծ անարութեան մը կրկնութիւնն էր, որուն էնթարկուած էր իրեն պատահեկութենէն: Բայց այս միջոցիս այն չափ սնտոկացաւ, որ վերջապէս զանի կա ընկճեց և բոլոր չըմանիս մէջ նա մէկ վայրկեան չը կրցաւ աշխատիլ այն գործին, զոր ձեռնարկած էր կրնին համար և ոչ օգնել անոնց որոնք իրեն կը դիմէին խորհուրդն ու կարծիքը հարցանելու, ոչ բերանով և ոչ գրով, որովհետեւ իրեն չարարանքը այնքան շատ և սաստիկ էր, որ չէր կրնար աշունց հետաքրքրութիւնը յագեցուցանել թէպէտ և իսկ կը բաղձար:

Իւր հիւանդութեանց այս նորագութիւնը ատամնացաւով մը սկսաւ, որ անորմէ քուն ըսածդ բոլորովին բարձաւ: Իւր մեծ տքնութեանց մէջ զի չէր մը աննպատակ մտածութիւն մը անիւր տալարիկութեան վրայ միտքը եկաւ: Այս մտածմունքը ուրիշ մը հետեւեցունելով, և ասոր ալ դարձեալ ուրիշ մտածումը յաջորդելով, այսպէս մտածութեանց բազմութիւն մը որը իրարու ետեւ հետզհետէ յաջորդեցին, պարզեցին անոր գրեթէ ակամայ այս ամեն բաներու լուծումը և պատճառները, որուն վրայ ինքը ևս շատ զարմացաւ: Այս որովհետեւ երկար ժամանակ կար որ նա իրեն համոթութիւնները շարունակելէն դադարած էր, այս պատճառաւ չուզեց որ միայնակ զանոնք գրէ, այլ պատեհ ժամանակաց մէջ մէկուէն պատմելով, որմէ շատ կ'սկսածէր, ամենայն յարգանք և երախտագիտութեամբ, որով կը պատուէր զայն: Այս անձը՝ որ իւր բարեպաշտութեամբ այնքան նշանաւոր էր որքան իւր մտաց պատուական ձրիքն ու տղնուատոճմ ըլլալով, կազմեց և յարգարեց մի ծրագիր, որ միայն Աստուծոյ փառաշքը կը վերաբերէր: և այս անձը գտաւ յարմար ժամանակ որ զայն գործածեց ինչպէս որ շինուած էր և յետոյ զայն տպել տուաւ: Ապայն թէ գրութիւնը և թէ տպագրութիւնը կատարուեցաւ չքատապաւ:

Բայց իւր հիւանդութիւնները առանց զինքը մէկ վայրկեան հանգիստ թողելու, տալիսցին զինքը նաեւ, ինչպէս որ առաջ ըսինք, երբեք չաշխատիլ և գրեթէ ոչ օրի հետ ալ տեսութիւն չէր կրնար բնել: Եթէ հասարակաց և մասնաւորաց ծառայութիւն մատուցանելու արգիլուեցաւ, այս ակարարութեանը առթիւ այնու ամենայնիւ

երբէք իրեն համար անօգուտ չեղան նորա, և ինքը այնքան համադարտութե և համբերութեամբ տարաւ, անոնց որ կրնանք ըսել թէ Մոսկովայի ինքը այսպէս տնօրինեց և այն վիճակի մէջ դրաւ որով պիտի իրեն ներկայանար որովհետեւ այս երկար հիւանդութեան միջոցին երբէք անիկա իւր նը պատահէն չը խոտորեցաւ, միշտ իրեն մոքին մէջ ունենալով այն երկու մեծ սկզբունքները, այն է հրաժարիլ բոլոր գուարձութիւններէ եւ ամեն ունայն բաներէ, Վյա սկզբունքները իւր ամենախիստ ցաւին մէջ անգամ մէկ շարունակեալ արժնութե կը գործադրէր իւր զգայարանաց վերայ, և կը զրկէր զանոնք ամեն հաճելի առարկաներէ, և հարկը ստիպած ժամանակ անգամ սքանչելի ճարտարամտութեամբ զանցառութեան կը տար հեշտարար գործերը։ () Ինչպիսի համար, իւր ցաւերը զինքը փափկութեամբ սպրեւել կը ստիպէին, սակայն ինքը մեծ հոգ կը տանէր կերակուրները չը խտրել, և մենք որչափ կ'աչխատէինք աղէկ միս մետաղ իւր ախորժակը բանալու, սակայն օր մը չը սաւ թէ ահա այս լաւ է, և դարձեալ եղանակին յարմար նոր պտուղ կամ տեղիք մը կը տայինք, եթէ ուտելէն վերջը հարցնէինք թէ ինչպէս էր, պարտութեամբ մը կը պատասխանէր՝ պէտք էր որ առաջ հարցանէիք, կը խոստովաւ։

Նիմար բնաւ չը նկատեցին, և երբ կը պատահէր որ մէկը իրեն ներկայութեանը ինչ և ինչ մտմը աղէկութեանը համար զարմանք կը ցուցնէր, չը կրնար զանոր համբերել և կամ լռել, մարմնագետք կը կոչէր զանիկայ։ Թէպէտ և ասանք սովորական բաներ են, բայց նա կ'ըսէր թէ՝ ասիկա մէկ նշան է որ մարդիկ կերակուր կուտեն իրենց բիւրջը գոհացնելու, որ միշտ վատութիւն համարուած է։ Վյա այս բանիւ մէջ չի նստարկ համար, թող չէր տայ որ իր կերակուրը համեմունքներով պատրաստեն, և կամ նարքինով կամ ազոխաջրով որ կը գնար իւր ախորժակը գրգռել, թէպէտ և բնականապէս այս ամեն բաները կը սիրէր։

Վյա կանոնաւորեալ սահմաններու մէջ ինքզինքը հաստատելու համար իրեն առանձնութեան սկզբնաւ որով թեմէն ի վեր զգուշացած էր ստամաքի սի կողմէն, և աւելու բաները կանոնի տակ դրած էր։ Եւ այնպէս որ ինչ ախորժակ որ ունենար՝ երբէք կանոնէ չէր ելնէր, և ինչ բանի որ ախորժակ չուներ՝ անկէց եւս պէտք էր որ աւելու, և երբ իրեն անոր պատճառը կը հարցունէին թէ ինչո՞ւ ինքզինքը կը ստիպէր այսպէս, կը պատասխանէր, որ այն ստամաքի անհրաժեշտ պիտոյքն է որ պէտք է տրուի և ոչ թէ աստմաքը, հաճեցնելու է։

(Պիտի շարանախոյ) Եւ

ԽՕՍԱԿՅՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱԹ

Եթէ մարդիկներէն բիւրքը խօսակցութեան մէջ հաճելի կը գտնուին, պատճառը այն է, որ իւրաքանչիւր որ աւելի կը մտածէ, թէ ինչ կերպով խօսի, քան թէ կը մտածէ թէ ուրիշներն ինչ կերպով կը խօսին, և այսպէս

ամեն որ խօսելու կը բաղձայ, քան թէ խօսիլ։

Վյա ամենայնիւ խիստ կարեւոր է այլոց խօսակցութեան ունկնդիր ըլլալ, պէտք է ժամանակ տալ ուրիշներուն խօսելու, նաեւ համբերել եթէ

անոց առ թաներ՝ անգամ խօսին, առանց հակառակելու կամ խօսակցութիւնը ընդմիջելու, անսոց հոգւոյն և ճաշակին մէջ պէտք է թափանցել և ցուցնել խօսողին որ կը բռնէ իւր լսածները, և ցուցնել նաեւ որ ընտրութեամբ կը գովեն զանոնք և ոչ թէ հաշտանալու և շողորթութեամբ համար։

Եւ Սենդիգիրներուն հաճելի ըլլալու համար պէտք է խօսիլ այնպիսի բաներ զոր նոքա կը սիրեն և որ զանոնք կը շարժէ անհաճոյ բաներու վրայ խօսելէ պէտք է խոյս տալ և գոն ուրեք հարցումներ ընել անոնց, երբէք կարծեաց անդի չի տալ ու կնդիրներուն, իբր թէ մենք իրենցմէն Թաւրի ճշմարտապէր երեւնալ կ'ուզենք, որչափ կարելի է պէտք է ծանոթաբարոյութեամբ և օրինակ որ նիւթերու վրայ խօսիլ, նայելով ըսողներու բնաւորութեանը և բնութեանը թեանը, պէտքէ ունենդիրներուն թողունք, որ վճռեն մեր խօսակցութեան արժէքը քանի թէ անոնք զանոնք որ իրաւունք տան մեր բաժնէն, երբ անոնք խօսելու բաղձանք չունին։

Քաղաքավարութեան այս պատշաճ արդիւնը կատարելէն յետոյ՝ կրնայ մարդ յայտնել իւր կարծիքները, այն պէս ձեւացնելով, թե ինքն կ'ուզէ ունենդիրներուն կարծիքը հաստատել և բնաւ մեծամտութիւն կամ յամառութիւն չի ցուցնել այն պարագայիս մէջ։

Պարտիք խոյս տալ մանաւանդ մին նոյն բանի վրայ յաճախ խօսելէ և մեր անձը օրինակ տալէ, վասն զի բան մը այնքան անախորժ չէ, որքան խօսակցութեան բոլոր նպատակը իւր անձին վրայ եղբակացունելը։

Պէտք չէ նմանապէս մեկնութիւններ տալ խօսակցիներու տրամաձնեղութեան և անոր կամ անոր համակարծիք

ձեւանալու նպատակաւ, որով ուրիշները կրնան վերաւորիլ, Եւ պէտք է նշանակել բոլոր խօսուած խօսակցութիւնները, յաւելցունելով համեմատութեամբ անոնց վրայ մեր յատուկ մտածութիւնները, որքան որ կարելի է հաւաստելով որ իւր խօսքերէն կ'առնունք մեր ըսածները։ Եւ ինչ պէտք չէ լսել իշխանական ձեւով և ոչ բռնաւ գերազանցութիւն ցուցնել վախճանք պաշտօնաւ, կոպիտ կամ անբնական խօսքերէն, և առանց նիւթին պատշաճեցում մեծ մեծ ու յարմարութիւն չունեցող բառեր չարտասանել։

Եւ զիւրեւեմ չէ մարդուն իւր կարծիքները պաշտպանել, եթէ բանաւոր են, բայց պէտք է զիջանիլ իսկոյն երբ ճշմարտութիւնը այլոց կողմն է, և չոր խորելով ամենեւին խօսող անձը, միայն ճշմարտութիւնն ու իրաւունքն է որ պէտք է տիրէ մեր գգացմանց վրայ։ Պէտք ենք ուրեմն հետեւիլ մեր զգացումներուն, առանց այլոց վերաւորելու, և առանց արհամարհելու անոնց խօսածները։

Խօսակցութեան մէջ իշխանաբար վարուելը վտանգաւոր է, և մանաւանդ իւր գտած մէկ ճշմարտութեան վրայ չափէն աւելի երկարաբանելը, Եւնուութիւնը կը պահանջէ երբեմն ծածուկել իւր, արտմտութեանը կէտը և իր կամից վրայ յամառողին հետ խնայութեամբ վարուիլ որպէս զի չը պատկառի զիջանելու։ Եւ որովհետեւ անհաճոյ կը թուի երբ մէկը երկար ժամանակ եւստեպ մի և նոյն բանի վրայ կը խօսի, և որ միշտ խօսակցութիւնը այն նիւթերուն վրայ կը դարձնէ, որոց մէջ զինքը ուրիշներէն աւելի հմուտ կը կարծէ։ Պէտք է անխորաբար խօսիլ այն ամեն բաներու վրայ, որք հաճելի են ունենդրաց, հաստատել զանոնք այնքան, որքան նոքա կ'ուզեն և հեռաւ

հաշ թողորովին այն գրայցներէն և որք
աւելցնողաց չեն յարմարիր ։

Այն խօսակցութիւնն, որչափ որ ի
մատուցելի ըլլայ, հաւաստութեամբ ամեն
մարդու, պարտելի չգար և խօսելու
ժամանակ պէտք է ուրեմն ընտրել ։
ինչ որ պատշաճ է աւելցնողաց ճաշու
կին, վիճակին, տեղին, տաղանդին և
ընդունակութեանը ։ Պէտք է մինչեւ
անդամ խօսելու յարմար վայրկեաններ
ըր և Ե. Զոհապէլ ։

Վիտորիոս Երեմի տեղը, պատեն
ժամանակը և հանգամանքը, սւր որ կը
գտնուին աւելցնողները, վասն զի ե
թէ պատշաճ խօսիչ գիտնալը մեծ ա
րուեստ է ։ անկէջ փոքր արհեստ չէ
նստել լռելու ժամանակը գիտնալը ։
Պերճախօս լռութիւն մը կայ որով ա

ւելի կարելի է անորոշեցանել կամ
մերժել, քան թէ շտապօրէն թեմք
կայ նմանապէս խոհեմութեան և աւել
նածութեան լռութիւն մը ։ Այն վեր
ջապէս ձեւեր, եղանակներ և ոճեր
որք որ և է խօսակցութիւն մը, հաճե
լի կամ անհաճոյ քանցք կամ տարա
կալի կ'ընեն ։ Իսկայ նոյն պարագայն
ըր պատշաճապէս ի կիր առնուլը առ
կաւ, մարդկանց որուած է ։ Եւսն իսկ
անոնք, որ խօսակցութեան գաղտնեաց
խորը թախանցած կը կարծեն ինքզինք
նին, շատ անգամ կը սխալին ։

Իսկայ ամենէն պատշաճը սա է շատ
լռել, քիչ խօսիլ, և չը խօսիլ այնպիսի
բան, որոյ վախճանը սպաշաւանք է ։

Թարգ. Գ. Խ. Երեմի
Ա. Ե. Զոհապէլ ։

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Գ Ի Բ

Ա Մ Ե Ն Ա Պ Ա Տ Ի Ի Մ Բ Ա Ջ Ա Ն Հ Ա Յ Ի

Ի՜նչ կը փութանք խոնարհական
ակնածութեամբ կատարել Անձախը
նամ Զորք պահանջմունքը մատուցա
նելով, Չեզ մեր ճանապարհորդու
թեան համառօտ Տեղեկագիրը ։

1867 Ապրիլ ամսի սկիզբը, հրամա
նատ Չերով, Ս. Քաղաքէն մեկնելով
է Յոդպէս նաւահանգիստը պատ
րաստ չուգեհաւ մը գտնելով՝ երկու
օրէն հասանք Ալեքսանդրիա ուր ըստ
հրամանի Չերով հարկաւոր եղած
ընծայացեաներ գնելով՝ երանք Ալեքս
անդ Զոհ Ս. քաղաքի Վիզիլիոյ Հիւ
պոստին դուրս թիւնները ընդհանաբ
Հիւպոստին մատուցինք, և անոր
պնտրեմութեանցը կ'ըրպարէինք ճա
նապարհ ելելու, քայց նա ընդդէմ
մեզ ակնկալութեանց չորք որ պարտոյ

տեղը մեզի պատեցնելէն զինի վեր
ջապէս մեր հանդիպելը տեղերը գրա
նուող հիւպատոսաց համար յանձնա
րարականներն ընդունելով իրմէ ։ Եւ
բիւ Վիլն ճանապարհ ելանք գեւոյ ի
Աւստրիա քայց գեւորդաբար չուգեհա
ւը երեք օր յառաջ մեկնած ըլլալով
անկէջ, հարկաւորեցոնք ստան երկու
օր հոն սոգտել, Զոյնպէս Ղիտաբի
մէջ ալ բոռական օր Զոյնպինք, Այս
ժամանակի կորուստները ինչպէս յայտ
նի է, իսկ խորտի մէջ չորք օր մնալէն
յառաջ եկաւ ։

Առաջիկայէն թէ ոգորտութեամբ
աորին քով երթալու ճանապարհները
պարտաւորաց ձեւք ըլլալով, Այս
գինի դժուար ճանապարհով տարաւոր
ցանք գեւոր և յոռեխի վերջերս հա

ստնք կ'սրբապատ, որ է Հապէշի և Գուհրէի սահմանատեղին, թէպէտ այն կողմերու ձորան անձրեւները արդէն սկսած և սաստիկացած էին, բայց մեր պարտաւորեալ նպատակին ժամ մը յառաջ հասնելու համար, հարկադրեցանք սաստիկ անձրեւներէն թրջուելով և յորդեալ ու սառսկահոս վերանգալից գետերէն մերկ անցնելով, հազիւ թէ յաւիտի վերջերը Տարս-Այսպա ըսուած ամենաբարձր և գոռաբամատոյց լեռը հասանք։ Ճանապարհին այս նեղութիւններէն և եղանակաց խտուածքներէն տկարանալով մեր հեան եզոզ լճէկիէլ անուռն եկեղեցական պատանին, զոր եղաւ անողորմ մահուան, եօթն աւուր մէջ։

Տարս-Այսպէն կէլլի-Թափոր՝ որ երեք աւուր ճանապարհ էր, ուր կը գտնուէր Թագաւորը, անհնար եղաւ մեզ երթալ հոն՝ գետերուն սաստիկ յորդութեան պատճառաւ և սուրբատմաց երկիւղներէն, մանաւանդ որ՝ առանց Թագաւորի գիտութեան չէր կարելի իշխաններուն մեղի անոր մօտ զրկելու, միայն Ս. Խաչի տօնին վերջերը սովորութիւն ունին իրենց կողմէն Թագաւորին մօտ մարդ խրկելու։ Այս առթիւ մեր հոն հասնիլն ալ ի մուշուցին անոր։ Թէպէտ որ երբ կը լի մեր դալուստը խիստ կ'ուրախանայ և կը պատուիրէ մեր գտնուած երկրին իշխաններուն՝ որ պատուով հիւրասիրեն մեզի, և կը խոստանայ ըսելով՝ թէ Մատուռով քիչ օրէն կամ անձամբ գալով կամ վաշտ մը զօրք խրկելով իմ քով կ'ընդունինք զիրենք։ Այն միջոցին խաչի Վարդապետին անուն առաջարկեցին իւր բնական ցաւոց վերայ մեր գալստեան լուրն ալ աւելի ցաւ տալով իրեն՝ յանկարծամահ կը մեռնի Սակոնլա քաղաք բանտարկութեան մէջ։ Իսկ մենք պատեհ առ իմ

գանելով՝ Ահմէտ Բեկ անուանով սուրհանդակին ձեռք Տարս-Այսպայի իշխաններէն գաղտնի Վարդաբէն լեզուաւ նամակ մը զրկեցինք թէ ոգորոս Թագաւորին, որ ի նշան ընդունելութեան գրոյն և ի պատիւ մեր ջորի մը պարգեւելով թղտառաբին՝ վար կը գնէ զինքը ըստ սովորութեան իր տալիք հրամանացը սպառնելու համար։

Այս ուրախական աւերակները ան անգամ կը հաղորդէր մեզ անկէ թղտառարը Շատ չանցաւ Թագաւորը մեր գալստեան համար իւր զգացած ուրախութիւնը բերանացի յայտնէն զատ՝ մեր նամակին ալ կը պատասխանէ կրկնելով իւր առաջին խոստումը, բայց նամակը երկրին իշխանաց ձեռքն անցնելով ոչ միայն անոր մէջ պարունակուած յուսադրական իօքքերէն կը զրկուինք, այլ և իշխանները մեր գաղտնի բանագնացու թիւնը խնայալով կրկնին ընդ ակամբ նայլ մեղի, որոնք թէպէտ առ երեսո հպատակ, բայց սրբատու հակառակ էին Թագաւորին։

Այն միջոցներուն թէ ոգորոս Նոգալիական բանակին իւր վրայ գալու ձայնը առնելուն պէս՝ Վելլի-Թափոր լեռը ձգելով՝ գէպի Սակոնլա գնաց, ուր տեղ էր իւր բոլոր շղթայակապ բանտարկելոյ անառիկ բարձր լեռը, որ մեզմէ ութ օր հեռի էր։ Այն առանց սպաստամբները մեր վրայ թափելու ցան։

Թըրսո — Վովալի անուն զօրավար ապստամբը տիրեց մեր իշխաններուն բոլոր նահանգին, միայն Տարս-Այսպանառիկ լեռը մնաց, ուր մենք կը գտնուէինք։ Այն իշխանները թէ ոգորոս Թագաւորին հաւաքած գանձերը մէջերին բաժնէին զատ՝ գիշերանց յանկարծ մեր երկու խոշոր սնառակներուն մէջ գտնուած թանկագին ըն-

ծայացումներն և ուրիշ հարկում որ գոյ-
քերն յափշտակելով և մեզի հան թող-
լով կրփախշին կ'երթան ։ Մաս առաւն
թորոս—Արվազի ապստամբապետը լե-
ռանը տիրելով մեզի ալ կառնու իր
բանակին հետ Չանկ բաւած տեղը
կը տանի ։ Իւր անուղղակի կերպիւ-
մեր ազդութիւնն ու կրօնքը քննել
տալէն զկնի քանի մի անգամ ալ կրօ-
նական մեծ ժողովներ կազմել տարով,
յայտնի քննել կուտայ, որոնք մեր Հայ
ըջալը և ուղղափառ հաւատք ունե-
նալը կրտուագեն ։ և Հայոց վրայ ինչ
որ գրուած է իրենց պրքերուն մէջ,
համաձայն կը գտնեն անոնց մեր տուած
դաւանանքը ։ Եւ յետ այնորիկ զմեզ
իրենց իրեւ գաւառակից կ'ընդունին ։
Եւսր վրայ թորոս—Արվազի կրփաի մեր
առջեւ խանդակել, մեր ձեռքն եղած
խաղը կը համբուրէ, ներողութիւններ
կը խնդրէ, և հրաման կուտայ որ մեր
ապրուստը հոգան ։ Եւսու ամենայ-
նիւ իրենց եկեղեցականաց զրդմամբը
չուզէր դարձեալ հրաման տալ մեզի
մեր երկիրը վերագառնալ, այլ կ'ըսէր
թէ « Եւսու ան զկեց ձեզի մեր քովը,
և ձրի եպիսկոպոս ու առաջնորդ մը
մեզի պարգեւեց ։ Եւ նպատակն այն
էր՝ որ իւր բաղձանքին համեմատ թա-
գաւորիլու որ ըլլայ, օծումը մեր ձե-
ռօքն ընդունի, և զմեզ իրեւ առաջ
նորդ Խոստիք քաղաքը նստեցնէ ։

Հաստա անիկայ իւր բաղձանքին,
այլ կուտայ մը մէջ Վալչում—Արվազիէն
զորնուեցաւ ու մեռաւ, և մենք նոյն
ամենազորաւոր ապստամբին ձեռքն
ընկանք, որ մեզի ետ դարձնելու հա-
մար առած աղերսագրերնիւ և թա-
խանձանքնիւ բնաւ չէր ուզէր կտա-
րել, ճանապարհները գոց են բսելով,
և իւր փառասիրութեանը կը ծառա-
յեցնէր մեզի ։ Եւսպիտի դառն վի-
ճակի և անանկ վաղեմացեալ ժողովը

գեանմը մէջ յայտնիս միայն Ղաւտուած
դրած էինք, և այս երկամեայ միջոցին
մէջ հազիւ թէ մէկ անգամ կարողա-
յանք Ղաւտուած տնօրէնութեամբ նա-
մակ մը ուղղել Ձեր Վանապատիկ-
Հայրութեան, և մեր վերագարձը հը-
նարելու ճար մը գտնել ։ Եւս միջոցին
Սուսովայի Գաղղիական Հիւպատո-
սը՝ որ միանգամայն Նիզդիտ Տէրու-
թեան ալ գործակալ է, յատուկ նա-
մակաւ կը խնդրէ թէ կրի իշխանէն, որ
ճանապարհ տայ մեզի մեր երկիրը դառ-
նալու ։ Նոյնպիսի գիր մ'ալ կ'ուղարկէ
Վալչում—Արվազիին, որ մեր վերագարձը
փութացնէ, իմացնելով անոր թէ կրի
երկրին բաց ըլլալը, Վալչում—Արվազիին
նոյն գիրը ստանալէն քանի մը օր ետ-
քը մեր կրկին աղերսագիրն ալ ընդու-
նելով, վերջապէս կը զիջանի և ճամբայ
կը հանէ մեզի թէ կրի վրայօք, որու
իշխանը Տէճաղմաճ Գաստան մեծ պու-
տուով ընդունեց մեզի, և ճամբու ծա-
խուց համար հազար թալեռ և չորս
ջրի ընծայեց, և կէս ժամ հետեւին
ընկերանալով իւր բանակաւ՝ իրիտ
մեծ պատուով ճամբայ դրաւ ։

Արագան Հայր, այս երկամեայ պան-
դիստութիւններնուս մէջ անասնելի
նեղութեանց մասնուեցանք, երբեմն
այս գին և երբեմն այն գին թափառե-
լով ապստամբներու ձեռքօք, Եւ թէ
պէտ չլթայակալ չէինք և ոչ բանտա-
կած, այլ աղատութեան շունչը կը ծը-
ծէինք, բայց քաղաքական պատերազմին
պատճառաւ, որ անմիջապէս սկսաւ,
ճանապարհները աւելի վատագաւոր
եղան ։ Եւս և այն ապստամբ իշխաննե-
րը որոնք թէ ոգորոյի մահուանէն ա-
ռաջ և ետքը թագաւորութեան հե-
տամուտ էին, մեզի իրեւ Եպիսկո-
պոս եւ վարդապետ իրարու ձեռքէ
խլել կ'ուզէին և իրենց հետ անտուն
և անյարկ կը չընէցնէին, յոս սալով՝ որ

մը մը կը թաղաւորեն և մեր ձեռք
կ'օծուին և ուստի մեզի հետեւին
գտննալը իրենց փառաց ու բաղձանաց
հասնելու համար էր :

Անգի աւելի վշտացնողը թէոդո-
սի անակնկալ հեռանալը և Նիգդիա
կան բանակին շուտով վերայ հասնիլն
եղաւ : որով մեր ցանկալի նպատակը
անգործագրելի մնաց : Չեմք ուզեր
այս նիւթիս վրայ երկար խօսիլ, ան-
ձանօթ ըլլալով մեզի Նիգդիական կա-
թափաբութեան սոյն մասին ունեցած ըն-
թացքը սկսածանաւոր նկատմունքները :

Ահա, ահիկ, Սրբազան Հայր, մեր
ճանապարհորդութեան և մեր պաշտօ-
նին համառօտ տեղեկագիրը, զոր պա-
տիւ ունիմք Ձեր Սրբազնութեան մա-

տու ցանկերու, որով պիտի խնայաք յայտն
նապէս թէ աստուածային Տեսչութեան
մէկ գործն էր այնպիսի վայրենացեալ
աշխարհի մէջ կենդանի մնալով մեր
վերադարձը : Ձեր Սրբազնութեան և
բոլոր միաբան Հայրք և օրհնեալ Ազգիս
արժանաւոր ազօրօք օժանդակութիւն
նքն ալ, կը հաւատամք որ, մեծապէս
օգնեց մեզի :

Սոյն տեղեկագիրս հետ նոյն իրերով
Ձեր Սրբազնութեան նսեւ մեր ճա-
նապարհորդութեան վրայ գրած ըն-
դարձակ տեղեկութեանց պատմուն-
քութեան գիրքը և մնալի խորին ակնա-
ծութեամբ :

Իսկակ Մարտիրոս
Տեղեկա Օւսկարայի :

ՀԱՄԱՌՈՅ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏՈՐ ԵՒ ՈՍՏԱՆ ԳԱԽԱՌԱՅ

Վարագայ սուրբ ուխտէն ելլելով
առաւօտեան ժամ վեցին հասանք Նի-
գդի քառան գիւղը : Այս այն գիւ-
ղն է, ուր մեր քաջին Վարդանայ ժա-
մանակ Վեհնդեանց ուխտագիր
ծուրք խումբ ժողոված էին և Պորսից
գէտ պատերազմելու կը պատրաստու-
էին : Գանի մը ժամ անցս հանգիստ
առնելէն զինի ելանք Պորսից բանա-
կապեղը ալքէ անցնելով ի գիր քա-

ռինք : Այս տեղ կայ բարեհամ աղ-
բիւր մը, որոյ անունն է Վրմաղբիւր,
որուն համար աւանդութեամբ կրօն-
թէ Պորսից քրմապետը այս աղբիւրին
եղբոր բանակած էին : Այս աղբիւ-
րին ներքեւ, Վրեւելեան կողմէն մը-
ղանի մը երկայնութեամբ և մէկ մը-
ղան լայնութեամբ, ջրաւէտ մարդա-
գետին մը կայ, որ Վրեւմեան կող-
ման իւր երկայնութեան ծայրը
չորս ժամ հեռաւորութեամբ մին-
չեւ Վլթամարայ ծովալի կը հաւ-
ցունէ, և հիւսիսային կողմանէ ունի
իւր եղբոր մեծ գետն Նիգդուց օր
Հայկա Չորոյ Վրեւելեան կողմի սա-
կաւ ինչ ի Հիւսիս կրթնած լեռնե-
րէն ելլելով արագընթաց այս մարդա-
գետին եղբրէն անցնելով կը թափի
ի ծովն Վլթամարայ : Այս տեղս Հա-
յոյ չորս գիւղից վրայ բաժանուած է,
որոյ անուններն են Նիգդ, խարսկանց

(*) Նիգդ համառօտ Ստորագրութիւնը Աթա-
այս Աթա. միաբան Վլթամարայի Եփեսոսէս վար-
գալեան գրուածքն է, զոր անցեալ տարիները իւր
վայրենաց աշխարհեան գնացած միջոցին աշխա-
տարարած է : Մենք հրատարակելով այն ստորագրու-
թիւնը գլխաւոր նպատակ ունիմք ամեն բանիմաց
Հայու առիթ մը տալու, որպէս զի հայ Հայրենաց
մեջ շրջադասած ժողովանք ջանայ ի գիր սրբանայ-
նէն իւր տեսնելը ի գիտութիւն հեռաւորաց :
ժամն զի Նիգդատի և Բագրեւորի գետնափոր աւե-
րանները այժմ աւելի յայտն են գիտնական աշխա-
րին, քան թէ Հայաստանի մանրեւելութեան տեղա-
գրութիւնը Հայուն և ոչ անգղայութեան նշան է և

Ռուսքայէն եւ Սաքսի որպէս համար աւանդութեամբ կրտսն թէ Հայոց թագաւորաց աստե՛ն արքունի մարտաւորն եղած է, ոչոք արտաճառաւ է որ Սաքս կրտսն է։ Այս մարգագետինէն, 1864 ին, խոն Սահմանայ եղբայր Աստաղաղ անուն բարբարոս Վալդիք մաս մը բռնի Հայոց ձեռքէն յափշտակելով իւրացուցած է։ Այս չորս գիւղից բնակիչները ամենը մէկ տեղ առնելով հաղիւ վաթսուն տան կը հասնի։ Իսկ գետեզերի հիւսիսային կողմը, Ղազարյան սկսեալ գէպի արեւմտեալ մինչեւ ծովը, Հայոց վեց գիւղ կայ որոց բնակչաց թիւն Կրկու հարիւրէն աւելի է։

Այս գիւղերու անուանքն են՝ Ղազար, Սաշկէկտակ, Իշխանիքում, Վալք, Խորգում։ Այս գիւղիս արեւմտեան կողմը ծովեզերքին մօտ բլրակ մը կայ 44 տունչափ բարձրութեամբ և ըստ բաւականի լայն, որոյ գագաթին վրայ յանուն Սուրբ Վարդանայ փայտաւէն փոքրիկ մատառն մը կայ։ Իսկ նոյն երկրի աւանդութեան կ'ըսեն թէ նոյն բլրակը Վարդապետի իշխանէն առաջ չիկայ եղեր։ Վասն զի Վարդապետի իշխանը բլրակին տեղը կամարակապ եկեղեցի մը շինած ըլլալով, երբ որ կը մեռնի նորա մարմինը իւր ընտանիքը այն եկեղեցոյն մէջ կը թաղեն, և ապա եկեղեցին ալ հողով կը ծածկեն, որպէս զի իշխանի թշնամիքը չը գան անոր մարմինը գողանան ու այրեն և այս կտակածը մեծ մասամբ Յունաց ազգէն կը յըջնեն։

Այս բլրակի լեւեմտեան Հարաւային կողմը կէս ժամ հեռաւորութեամբ փոքրիկ կղզի մը կայ որոյ տաւրածութիւնն է մէկ ու կէս ժամ և իւր անունն ալ Վալքմանց կամ Վրմանց կ'ըսուի որուն համար աւանդութիւն կ'ըսուի թէ Սոսան գետ տեղի Վալքման

բը այս տեղ կը բնակէին, ոյն զայն ճառաւ է որ Վրմանց կղզի կ'ըսուի վերոյ յիշեալ կղզին Խորսիւնից Հայ գիւղացոց սեպհական կալուածն է։ Սոյն կղզոյն մէջ ի հնումն Հայոց գիւղ եղած է, որոյ մէջ 38 խաչանշան վաղեմի արձանները դեռ կեցած կը մնան։

Ղազար գիւղի լեւեմտեան կողմը կէս ժամ հեռի, յանուն Սուրբ Լուսաւածանայ մեծաւն վանք մը կայ աղիւտաւն զարսպաւ ամրոյնակաւ, որոյ մէջ 38 փայտաւէն սենեակ կը պահուակի։ Վանքին հարաւային կողմը 10 քայլաչափ հեռաւորութեամբ Ղազարյան մեծ գետը վանքի ներքեւն սրընթաց անցնելով և գէպի լեւեմտեալ երթալով ծովը կը թափի։ Իսկ Հարաւային կողմը յայնկոյս գիւղոյն 4 ջրաղայներ կան և Համիրամայտաւ գետն կը դառնան, որոնցմէ երկուքը նոյն վանքոյն է, իսկ մնացեալները Ղազարյան հայ գիւղացոց։ Վանքի բարձրքը ըստ բաւականին պողպատու և շինութեան համար կաղամախի եւ այլ ծաւեր կոն որ ըստ ամենայնի զուարճալի և զմայելի տեղ մ'է։ Իսկ լեւեմտեան և հիւսիսային կողմը վանք մէկ ժամ երկայնութեամբ եւ կէս ժամ լայնութեամբ վանքի սեպհական դաշտավայր մը կայ, որոյ հողն արգասաւոր է և բերրի և կ'ուռաւոր Համիրամի գետաւաղէն։

Վանքի լեւեմտեան Հարաւային եզերքը կէս ժամ հեռաւորութեամբ Վալքանց անուն փոքրիկ գիւղ մը կայ որ 1851 ին Երտանբոս գիւղէն Պաշտաւաղ անուն բռնաւոր տաճիկ մը նոյն գիւղացիները հալածական ընելով գիւղի հողը աւ կալուածները բռն լորովին իւրացուցած է։

Ղազար գիւղէն քիչ լորով և երկու ժամու չափ գէպի արեւելք երթալ

լով հասանք Վեմ անուանով Հայոց գիւղը, որ Համիրամայ առուագետի մօտ լեռան ստորոտը շինուած է եւ ունի բնակիչ մինչեւ վաթսուս տուն։ Կամարաշէն եկեղեցի մը կայ, բայց անշուք։ Վիւղիս ստորոտէն սկսեալ մինչեւ ցոյնուն ընդարձակ տարածութեամբ ջրաբի արգասաւոր դաշտ մը կայ, որ Վեմ գիւղացւոց սեպհական կառուածն է եւ միանգամայն կ'ոռոգուի Համիրամայ առուակի ջուրէն։ Վիշերը այս գիւղը օթադայեւ լով առաւօտ ժամը մէկին մեկնեցանք ու ժամը երեքին հասանք Սլրխու Սուրբ Եղանի վանքը, որ Վեմայ ժամ ու կէս հեռաւորութիւն ունի։ Այս մենարանն քուակուսի դմբէթաւոր գեղեցկաշէն վանք մ'է, որբառաշ քարէ պարսպով ամրացած, և լեռան մը վրայ շինուած, որոյ մէջ 21 սենեակ

ներ կան, 20 քայլնչափ լայնութիւն ունի և ըստ բաւականին բարձրութիւն, ինքը կընայի գէպի հարաւ, իսկ հիւսիսակողմը ահագին քարանձաւներ կան, որոց բարձրութիւնը անմատչելի է։ Այս քարանձաւաց ստորոտէն բարեհամաղբիւր մը ելլելով մենարանի մէջ կը թափուի, իսկ Արեւելեան կողմը քարանձաւին երկու կողմոյ փոքր քարայր կան, որոնց համար կ'ըսուի իբր թէ Սարինոս ձգնաւոր այս պրերուն մէջ կը ձգնի եղեր, իսկ պարսպին ներքեւ Արեւելեան կողմը այգի մը կայ, ամենատեսակ պողպարեք ծառատունկներով զարդարուած։ Այս մենարանէն մեկնելով և մի ժամ ճանապարհ երթալով հասանք Խառնութ անուն գիւղը։

(Պիտի շարանախոյ)։

2. 11

Բ Ե Ր Ո Յ Ե Կ Ե Ն

ԱՌԱՔԻՆԻ ՈՒ ՔԱՂԱՔԱՎԻՐԹ ՊԱՏԱՆԻ

(Հարուստութիւն, տեւ թիւ 8)

Որ գեղը կամ աւանն որ շատ գինետուն կը տեսներ, Ելան է, կ'ըսէր, ինչ կայի խոր ծոր շափ խալ։ Բնկերական խօսակցութեանց մէջ թէ որ տեսներ որ չարախօսութիւն կ'ընէին՝ Աշուղա լեռն ընէր, կ'ըսէր, ինչ որ խորաւ գիւղանային ու ընդի գիւղի խորացած ըլլային։ Ինչաւ չէր ուղեր որ յանցանքը կամ արդիւնքը բազդին տրուի. և բազդ ըսելը գործողութեան մը պատճառները չը գիտնանիս է, կ'ըսէր։ Բնդունայն ժամ միապաճառութեամբ վաճառանոցները յաճախողի մը ըսաւ։ Դորս ելլելով բան մը լսակցար. աւելոր ծախիք ըրի, բաշոր գործար խմային, պատճ բանիք փոխախան խղան խղի ու առանց խորագիտն մ'դռնիւնաւոր գիւղի։

Հարուստ գիւղացւոսաւորի մը բերնէն, Ուր աւելուէ ինչպիսեան, հառաչանքը ընելով զարման լե, ըսաւ, կրաման փոխաւոր փոխ իրաքի է։

Ուրիշ մը ալ երբ շատ բան կարգացած ըլլալուն վրայ կը պարծենար՝ Ելան լաւ իշխար, ըսաւ, որ շափ բան փոխը պահած ըլլալու վրայ պարծիկայի։

Դարձեալ երբ մէկը Վերադայն Լաւրին մեր ամեն փոփաբաններն ունենայնուս վրայ է՝ կ'ըսէր, Չէ, գերագոյն բարին փայ խորագիտն ունեցած բաներն աւա փայտիլ է, ըսաւ։

Աշխարհքս ճաննալու համար հարկ չկայ կ'ըսէր, շատ ճամբորդութիւն Ելան այլ լաւ կերպով ընել, ամէն բանի պատճառն ալ ինչ բանի ծառայիլ

ՑԱՆԿ

Ս Ե Պ Տ Ե Մ Ի Ե Ր .

Տարբերութիւն Բանաստեղծութեան և Տաղաչալ փութեան	193—197
Հռովմայեցւոյ մեծութեան եւ անկման պատ- ճառները	198—200
Դատ Ստեփաննոս վարդապետի թովմաճանեան	201—203
Սաղթաիք առ սուրբ Լըրորդութիւնն	204
Կենսագրութիւն Պապալայ (շարունակել)	204—207
Խոսակցութեան վրայ	207—209
Տեղեկագիր Խաչակ Արքեպիսկոպոսի և Տիմութեա Օ. վարդապետի	209—212
Համառօտ ստորագրութիւն Հոյկաձոր և Ռատան գաւառաց	212—214
ԲԱՐՈՏԱԿԱՆ—Էռաքինի ու Քաղաքակիրթ պատանի (շարունակել)	214—215
ԺԱՄԱՆԱԿԱՒԱԿԱՆՔ	215—216
Հնդկաստանէն. սուրբ Մթողոյս, Թանգարանին նուիրուած գրչագիր գրեանք	216

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՈՒՆՔ

- Ա. Միօնք ամսէ ամիս կը հրատարակուի 24 երեւե բաղկացեալ ութածալ
թղթով .
- Բ. Տարեկան գինն է երկու արծաթ Մէճիտիէ հանդերձ Խմբագրակի ծախ-
քովը, կամիսիկ վճարել .
- Գ. Զատ տետրակ առնել ապաք, պետք է ամեն մէկ տետրին չորս դա-
հեկան վճարել .